กฎหมายและแนวปฏิบัติในการคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่เป็นเด็กต่างชาติ

มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา

(Human Rights and Development Foundation : HRDF)

และ องค์การช่วยเหลือเด็ก

(Save the Children)

รายงานการศึกษา

กฎหมายและแนวปฏิบัติในการคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์
ที่เป็นเด็กต่างชาติ

มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา
(Human Rights and Development Foundation: HRDF)
และ องค์การช่วยเหลือเด็ก
(Save the Children)

รายงานการศึกษา

กฎหมายและแนวปฏิบัติในการคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่เป็นเด็กต่างชาติ

จัดทำโดย:

มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา ปี พ.ศ. 2563

พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกทางออนไลน์:

กรุงเทพฯ, พฤศจิกายน พ.ศ. 2563

สนับสนุนโดย:

มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา

(Human Rights and Development Foundation: HRDF)

และ องค์การช่วยเหลือเด็ก (Save the Children)

ผู้เขียนรายงาน:

วิภาวดี พันธ์ยางน้อย

ศิววงศ์ สุขทวี

HRDF Human Rights and Development Foundation มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา (มสพ.)

มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา ทำงานส่งเสริมสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสิทธิด้านแรงงานและสิทธิของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์และการบังคับใช้แรงงาน ในกลุ่มประชากรแรงงานข้ามชาติและครอบครัว มีสำนักงานใหญ่อยู่ในกรุงเทพมหานคร และสำนักงานพื้นที่อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ตาก (แม่สอด) และสมุทรสาคร (มหาชัย)

สำหรับข้อมูลเพิ่มเติม: http://hrdfoundation.org/

บทสรุปผู้บริหารและข้อเสนอ

การป้องกันปราบปรามการค้ามนุษย์ และการปกป้องคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี ไม่ว่าเด็กสัญชาติไทยหรือไม่ก็ตาม มีความละเอียดอ่อน การปฏิบัติหน้าที่ของภาครัฐให้ยึดหลักสิทธิเด็กตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 เป็นฐาน ควบคู่การดำเนินการตามแผนบูรณาการและคู่มือต่าง ๆ ที่จัดทำขึ้นภายใต้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551[1] กรณีผู้เสียหายเป็นเด็กต่างชาติ ให้ดำเนินการตามข้อตกลงความร่วมมือระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องด้วย รัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญการพัฒนากลไกและปรับปรุงแนวปฏิบัติในการคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นเด็กต่างชาติตลอดมา แต่ในทางปฏิบัติยังมีความท้าทายบางประการ ทั้งที่เกิดจากข้อจำกัดทางกฎหมาย การตีความกฎหมายของเจ้าพนักงาน ประสิทธิภาพในการบูรณาการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงาน ตลอดจนทัศนคติ ความเคยชิน ความเชี่ยวชาญของแต่ละหน่วยงานและบุคลากรแต่ละคนที่ปฏิบัติหน้าที่ภายใต้กฎหมายป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ที่ส่งผลให้เด็กอาจไม่ได้รับการคุ้มครองตามสิทธิเด็กเต็มที่ ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. การสืบสวนและรับแจ้งเหตุ

การสืบสวนและรับแจ้งเหตุนับเป็นขั้นตอนเริ่มแรกในการช่วยเหลือผู้เสียหาย พบว่า ยังไม่มีแนวปฏิบัติและความช่วยเหลือที่เอื้อให้เด็กที่ไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้หรือได้ดี และไม่มีสัญชาติไทย ให้สามารถเข้าถึงการแจ้งความและขอความช่วยเหลือได้ง่าย เพราะหน่วยงานที่รับผิดชอบการสืบสวนและรับแจ้งเหตุ โดยเฉพาะหน่วยงานระดับท้องถิ่นมักขาดแคลนล่ามในการสื่อสารกับเด็กต่างชาติ เจ้าพนักงานขาดความรู้และความเชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาเด็กและด้านการคุ้มครองสิทธิเด็ก ทำให้การสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมกับเด็กที่เข้ามาขอความช่วยเหลืออาจมีลักษณะที่มุ่งไปสู่คำตอบในเรื่องสัญชาติ สถานะการอยู่อาศัยในประเทศไทย และเอกสารประจำตัว มากกว่าการพยายามดำเนินการให้ความช่วยเหลือเด็กในเบื้องต้นก่อนการดำเนินการตามกฎหมายอื่นๆ และในขั้นตอนการจับกุม เจ้าพนักงานมักไม่พิจารณาเป็นลำดับแรกๆ ในการประสานงานส่งต่อเด็กต่างชาติไปอยู่ในการดูแลของหน่วยงานคุ้มครองเด็กในระหว่างการจับกุมผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ทั้งที่เด็กในประเทศไทยไม่ว่ามีสัญชาติไทยหรือไม่ มีสิทธิได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กอย่างเท่าเทียม

2. การสัมภาษณ์คัดแยกผู้เสียหาย

เป็นการดำเนินการของเจ้าพนักงานในรูปแบบทีมสหวิชาชีพซึ่งมีผลอย่างมากต่อการปกป้องคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นเด็กในขั้นตอนต่อเนื่องตามมา การสัมภาษณ์คัดแยกผู้เสียหายมีข้อจำกัดจากกรอบเวลาคัดแยกที่ต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 24 ชั่วโมง ขอขยายเวลาเพิ่มได้อีก 7 วัน แม้ในขั้นตอนนี้ เจ้าพนักงานสอบสวนสามารถพิจารณาส่งเด็กเข้ารับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กได้ทันที 3

[1] กฎหมายป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ได้ถูกแก้ไขปรับปรุงหลายครั้ง ฉบับแก้ไขล่าสุดคือ พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 พ.ศ. 2562 มีเนื้อหาครอบคลุมความผิดฐานการบังคับใช้แรงงาน เดิมฐานความผิดนี้ไม่ได้ถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายไทย เจตนารมณ์ของกฎหมาย คือ เพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันและปราบปรามการละเมิดสิทธิแรงงานรุนแรงแต่ไม่ยังไม่เข้าข่ายการค้ามนุษย์ ตลอดจนให้การคุ้มครองชดเชยเยียวยาผู้เสียหายจากการถูกบังคับใช้แรงงาน

เดือน โดยไม่จำเป็นต้องรอให้การดำเนินการตามมาตรา 29 ของพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์แล้วเสร็จ แต่ก็ยังไม่มีกฎระเบียบกำหนดชัดเจนให้ต้องดำเนินการ และรัฐบาลไทยยังไม่มีบ้านพักหรือจุดแรกรับที่เหมาะสมเป็นการเฉพาะสำหรับรองรับผู้ที่อยู่ในกระบวนการคัดแยกที่อาจมีจำนวนมากและอาจใช้เวลาดำเนินการนานถึง 8 วัน ส่งผลให้ในทางปฏิบัติ เจ้าพนักงานมักไม่ได้พิจารณาดำเนินการตามมาตรการคุ้มครองสิทธิเด็กเป็นลำดับแรก ทำให้เด็กเสียโอกาสได้รับการคุ้มครองและไม่ได้รับการปฏิบัติในฐานะเป็นเด็กอย่างเหมาะสม ซึ่งส่งผลต่อเนื่องอย่างมีนัยยะสำคัญต่อการสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมสำหรับกระบวนการฟื้นฟูจิตใจ การสร้างความไว้วางใจ และการเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กก่อนเข้าสู่กระบวนการสัมภาษณ์คัดแยกผู้เสียหาย รวมถึงการให้ความร่วมมือและความพร้อมในการเข้าสู่กระบวนการสอบสวนและกระบวนการยุติธรรมต่อไป

การสัมภาษณ์คัดแยกผู้เสียหายยังมีความซับซ้อนในเรื่องการระบุอายุของผู้ที่สงสัยว่าอาจเป็นเด็กหรือตัวผู้เสียหายที่อาจให้ข้อมูลขัดแย้งกับข้อเท็จจริง จำเป็นต้องมีมาตรการดูแลที่เหมาะสมสำหรับผู้ที่สงสัยว่าเป็นเด็กในระหว่างรอผลการส่งตรวจหาอายุทางแพทย์ ในบางกรณีต้องตรวจสอบเอกสาร สืบค้นหาพยานหลักฐานจากประเทศต้นทางเพิ่มเติม ซึ่งเป็นการดำเนินการที่ต้องใช้เวลา ประเด็นต่อเนื่องกันนี้ การใช้เทคนิคทางการแพทย์เข้ามาช่วยในการพิสูจน์อายุมีความจำเป็นมากขึ้น แต่บุคลากรทางการแพทย์มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินการภายใต้กฎหมายป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์อย่างจำกัด ไม่ได้มีโอกาสในการเข้าประชุมหรือฝึกอบรมเกี่ยวกับการค้ามนุษย์นัก ยังขาดการพัฒนาระบบการตรวจอายุด้วยเทคนิควิธีทางแพทย์ที่แม่นยำ ยังไม่ได้บูรณาการทำงานอย่างเพียงพอในด้านตรวจอายุด้วยเทคนิควิธีทางแพทย์ให้สอดคล้องกับกรอบด้านระยะเวลาและข้อกำหนดต่าง ๆ ของหน่วยงานอื่นที่ปฏิบัติงานภายใต้แผนบูรณาการฯ เกี่ยวกับคดีค้ามนุษย์และการคุ้มครองผู้เสียหาย อีกทั้ง การตรวจสอบอายุขัยไม่ว่าด้วยเทคนิคทางการแพทย์และการค้นหาพยานหลักฐานกับประเทศต้นทาง มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการสูง แต่ยังไม่มีความชัดเจนในทางกฎหมายว่าหน่วยงานใดเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายนี้

3. การคุ้มครองเด็กที่เป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

เด็กที่ได้รับการคัดแยกว่าผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์จะเข้าสู่การคุ้มครอง ตามมาตร 33 ของพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ในการดำเนินการคุ้มครองกฎหมายกำหนดให้ต้องยึดผลประโยชน์โดยเฉพาะเด็กเป็นฐาน ต้องมีการแจ้งสิทธิให้เด็กผู้เสียหายทราบถึงขั้นตอนและขอบเขตระยะเวลาในการดำเนินการช่วยเหลือในแต่ละขั้นตอน และต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้เสียหายก่อน มาตรการคุ้มครองนี้มีความสำคัญและเป็นหลักปฏิบัติที่ดี เพราะทำให้ผู้เสียหายได้รับการฟื้นฟูเยียวยาสภาพจิตใจ ได้รับความช่วยเหลือและได้รับการเยียวยาจากการกระทำความผิดฐานการค้ามนุษย์ อย่างไรก็ตาม ไม่มีหลักประกันที่มั่นใจว่า การคุ้มครองที่เด็กได้รับจะตั้งอยู่บนผลประโยชน์สูงสุดของผู้รับตามเจตนารมณ์ของกฎหมายอย่างแท้จริง เมื่อเด็กต้องเข้ารับการบริการต่าง ๆ ภายใต้กระบวนการคุ้มครองผู้เสียหายที่มีแนวทางปฏิบัติชัดเจนภายใต้การพิจารณาดำเนินการของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและ

ความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) โดยที่เด็กไม่มีสิทธิแต่งตั้งตัวแทนทางกฎหมายเข้าไปมีส่วนร่วมกับ พม. ในการออกแบบแนวทางคุ้มครองผู้เสียหาย

4. สถานะของผู้เสียหายกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาพ้นจากข้อกล่าววหาตามคำสั่งศาล

หากศาลพิจารณาตัดสินว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่มีความผิดฐานค้ามนุษย์ หรือศาลพิจารณาตัดสินยกฟ้องคดีไม่ว่าด้วยกรณีใด ๆ จะมีผลให้ผู้ที่ได้รับการคัดแยกว่าเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์และได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนต้องคืนเงินหรือไม่ รวมถึงการเข้าถึงสิทธิอื่น ๆ ที่ได้รับในฐานะผู้เสียหาย จะสิ้นสุดลงทันทีเมื่อศาลมีคำตัดสินหรือไม่ ในประเด็นนี้ ยังคงไม่มีความชัดเจนเกี่ยวกับแนวปฏิบัติในคุ้มครองเด็กต่อเนื่อง ภายหลังจากศาลมีคำตัดสินว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่มีความผิดหรือยกฟ้องคดี

5. ล่ามแปลภาษา

การจัดหาล่ามเป็นอีกหนึ่งอุปสรรคในการสัมภาษณ์คัดแยก ล่ามยังมีบทบาทสำคัญในกระบวนการฟื้นฟูจิตใจ กระบวนการเรียนรู้ การเตรียมความพร้อมก่อนส่งเด็กกลับประเทศต้นทาง การสืบพยานเพื่อดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรม แต่ล่ามกลับยังเป็นทรัพยากรบุคคลที่ขาดแคลนในกลไกการทำงานของภาครัฐ ทั้งในเชิงจำนวนที่ไม่เพียงพอ ความหลากหลายทางภาษาที่มีอยู่จำกัดอยู่มาก จริยธรรมและความเชี่ยวชาญของล่ามในการดำเนินการแต่ละขั้นตอน ที่ผ่านมาและปัจจุบันการดำเนินงานของภาครัฐในหลายกรณีต้องอาศัยความร่วมมือจากล่ามขององค์กรพัฒนาเอกชน และการทำงานของล่ามบางกรณีพบว่าสามารถทำหน้าแปลภาษาได้ดีเฉพาะภาษาประจำชาติแต่ไม่สามารถแปลภาษากลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่อยู่ในประเทศเดียวกันได้ดี บางกรณีพบว่าล่ามทำหน้าที่แปลภาษาภายใต้อคติทางชาติพันธุ์อันเป็นผลมาจากความขัดแย้งและสภาพแวดล้อมทางสังคมการเมืองในประเทศต้นทาง กรณีประเทศพม่าเป็นตัวอย่างที่ดีในการทำความเข้าใจความท้าทายเรื่องการจัดหาล่ามนี้ บางกรณีพบว่าล่ามแปลภาษาในลักษณะชี้นำคำถาม เปลี่ยนความหมาย สรุปความ หรือเปลี่ยนเจตนาคำถามของเจ้าพนักงานและคำตอบของผู้เสียหาย และ/หรือมีกรณีที่แปลภาษาในลักษณะเอื้อประโยชน์ให้แก่ผู้กล่าวหา เป็นต้น

แม้ยังคงมีความท้าทายหลายประการในเชิงข้อกฎหมาย การตีความกฎหมายไปสู่การปฏิบัติจริง ความเชี่ยวชาญและทัศนคติของเจ้าพนักงานที่อาจกระทบต่อสิทธิของผู้เสียหาย ดังอธิบายโดยสรุปข้างต้น แต่โดยพื้นฐานที่สุด ผู้เสียหายหรือผู้ที่อาจตกเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์จะได้รับการคุ้มครองและมีแนวปฏิบัติในการดำเนินการที่ชัดเจนตามมาตรา 29 และ 33 ของพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ อย่างไรก็ตาม ในการคุ้มครองเด็กที่เป็นผู้เสียหายจำเป็นต้องพิจารณาถึงความละเอียดอ่อนของเด็กเป็นลำดับแรก

ข้อเสนอต่อการปรับปรุงแนวปฏิบัติในการคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นเด็กต่างชาติ

ข้อเสนอในรายงานฉบับนี้จึงมุ่งความสำคัญไปที่การพิจารณานำพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 เข้ามาคุ้มครองเด็กที่อยู่ในการดำเนินการภายใต้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ เป็นลำดับแรก ดังนี้

- **การคุ้มครองสิทธิเด็กในขั้นตอนการสัมภาษณ์คัดแยก**

แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 29 ของพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 กฎหมายนี้ได้กำหนดกรอบการสัมภาษณ์คัดแยกเพื่อระบุตัวตนผู้เสียหายไว้ แต่ไม่ได้กำหนดแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในกรณีที่พบกลุ่มบุคคลที่อาจตกเป็นเสียหายที่เป็นเด็กอายุต่ำกว่า 18 หรืออาจต่ำกว่า 18 ปี ดังนั้นจึงมีเสนอให้นำแนวปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กเข้ามาใช้ในการดำเนินการขั้นตอนนี้ โดยให้มีการตรวจประเมินสภาพร่างกาย จิตใจ และสังคม และความพร้อมก่อนนำเด็กเข้าสู่กระบวนการสัมภาษณ์

กรณีมีข้อสงสัยและยังมีไม่พยายามหลักฐานชี้ชัดได้ว่า บุคคลดังกล่าวเป็นเด็กหรือไม่ ให้บุคคลดังกล่าวได้รับการคุ้มครองในฐานะเด็กไปก่อน หรือไม่ควรให้เข้าสู่กระบวนการเช่นเดียวกันกับผู้ใหญ่ จนกว่าจะสามารถพิสูจน์อายุที่แท้จริงได้

หากพนักงานเจ้าหน้าที่เห็นว่าเด็กยังไม่มีความพร้อม ต้องจัดให้เด็กเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูทางร่างกาย จิตใจ และสังคมก่อนการสัมภาษณ์คัดแยก ระหว่างขั้นการสัมภาษณ์คัดแยก ให้พิจารณาส่งตัวเด็กไปยังสถานแรกรับเพื่อดำเนินการช่วยเหลือ ฟื้นฟูสภาพจิตใจ จนกว่าเด็กจะมีความพร้อมจึงให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสัมภาษณ์คัดแยกต่อไป กระบวนการนี้มีความสำคัญในการสร้างความไว้วางใจและทำให้เด็กตัดสินใจให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกระบวนการทางกฎหมายในอนาคตด้วย

- **การคุ้มครองผู้ที่ได้รับการคัดแยกว่าเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์**

แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 33 ของพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 กฎหมายนี้กำหนดให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) พิจารณาให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายจากการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์อย่างเหมาะสม ในเรื่องอาหาร ที่พัก การรักษาพยาบาล การบำบัดฟื้นฟูทางร่างกายและจิตใจ การให้การศึกษา การฝึกอบรม การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย การส่งกลับไปยังประเทศเดิมหรือภูมิลำเนาของผู้นั้น การดำเนินคดีเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนให้ผู้เสียหายตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด การดำเนินต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความแตกต่างทางเพศ อายุ สัญชาติ เชื้อชาติ ประเพณี วัฒนธรรมของผู้เสียหาย ให้แจ้งสิทธิของผู้เสียหายพึงได้รับจากการคุ้มครองในแต่ละขั้นตอนทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการช่วยเหลือ ตลอดจนขอบเขตระยะเวลาในการดำเนินการช่วยเหลือในแต่ละขั้นตอน และต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้เสียหายก่อนด้วย

ข้อกำหนดตามกฎหมายข้างต้นนี้มีความสำคัญ ทำให้ผู้เสียหายได้รับการคุ้มครอง ความช่วยเหลือและการเยียวยาจากการกระทำความผิดฐานการค้ามนุษย์ กฎหมายนี้ยังมีข้อกำหนดห้ามมิให้มีการเลือก

ปฏิบัติ รวมถึงให้มีการรับแจ้งสิทธิ รายละเอียดการดำเนินการ และรับฟังความคิดเห็นของผู้เสียก่อน อย่างไรก็ตาม ด้วยกฎหมายกำหนดให้มีเฉพาะ พม. ที่รับผิดชอบพิจารณาให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในขั้นตอนนี้ ซึ่งในทางปฏิบัติอาจมีความซ้อนทับหรือความขัดกันระหว่างบทบาทของ พม. ในฐานะเป็นหน่วยงานภาครัฐที่ต้องดำเนินงานให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายเชิงนโยบายและการรักษาผลประโยชน์ของชาติ กับพม. ในฐานะหน่วยงานผู้ให้บริการที่ต้องรักษาสิทธิและผลประโยชน์สูงสุดของผู้เสียหาย

ด้วยเหตุนี้ จึงเสนอให้มีกลไกหรือหน่วยงานอื่น ที่เป็นอิสระจากบทบาทความรับผิดชอบของการเป็นหน่วยงานภาครัฐในการกระบวนการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายด้วย โดยให้ผู้เสียหายสามารถแต่งตั้งนักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา หรือทนายความเข้ามาเป็นตัวแทนในกระบวนการคุ้มครองในลักษณะเดียวกันกับการแต่งตั้งเป็นตัวแทนในการต่อสู้คดีในกระบวนการยุติธรรม เพราะการเข้าถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมได้รับการยืนยันจากการที่ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะแต่งตั้งทนายเป็นตัวแทนเข้าเป็นโจทย์ร่วมกับพนักงานอัยการ การเข้าถึงกระบวนการคุ้มครองที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องของตัวผู้เสียหายก็ย่อมเกิดขึ้นจากการมีตัวแทนที่เป็นอิสระในการพิจารณาสิทธิประโยชน์ที่นอกเหนือไปจากกลไกภายในหน่วยงานผู้ให้บริการของรัฐที่อาจมีความเห็นแตกต่างกับผู้เสียหายในบางกรณี การมีตัวแทนในกระบวนการคุ้มครองที่เป็นอิสระยังจะมีประโยชน์ในการต่อสู้คดี เช่น การประเมินความพร้อมก่อนการสืบพยาน ความร่วมมือของผู้เสียหาย การประสานงานและการเตรียมคดีกับทนายโจทย์ร่วม ทั้งนี้ การแต่งตั้งผู้แทนของตัวผู้เสียหายควรจะดำเนินการไปพร้อมกันทั้งในกระบวนการยุติธรรม และในกระบวนการคุ้มครองช่วยเหลือ

นอกจากนี้ เด็กที่ได้รับการคัดแยกว่าผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์และได้รับการประเมินว่ามีความพร้อมจากนักสังคมสงเคราะห์ หรือนักจิตวิทยาแล้ว ควรมีสิทธิเลือกว่าจะเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองช่วยเหลือของรัฐ หรือเลือกเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองอื่น ๆ โดยที่ไม่ทำให้สิทธิการอยู่อาศัยในราชอาณาจักรไทยถูกยกเลิกไป

เมื่อสิ้นสุดกระบวนการคุ้มครอง ควรจัดให้มีสถานคุ้มครองและกระบวนการช่วยเหลือสำหรับผู้เสียหายที่มีความพร้อมแล้ว แต่ไม่สามารถส่งคืนภูมิลำเนาได้อย่างปลอดภัย เช่น อาจจัดให้มีสถานคุ้มครองในลักษณะแบบเปิดที่ผู้เสียหายสามารถออกไปโรงเรียน ทำงาน หรือทำกิจกรรมอื่นๆ ภายนอกแล้วกลับเข้ามาพักได้ในช่วงกลางคืน และสถานคุ้มครองควรเป็นแห่งใหม่นอกเหนือไปจากของหน่วยงานสังกัดกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จำนวน 9 แห่ง

การสิ้นสุดการคุ้มครองให้เป็นไปตามการประเมินความพร้อมของตัวผู้เสียหาย และการประเมินความปลอดภัยในการกลับคืนภูมิลำเนาของตัวผู้เสียหาย การปฏิเสธการเข้าสู่สถานคุ้มครองของรัฐต้องไม่ทำให้สิทธิในการได้รับการคุ้มครองสิ้นสุดลง

ทั้งนี้ หากเด็กมีตัวแทนในกระบวนการคุ้มครองย่อมทำให้มีอิสระในการเลือกรับการคุ้มครองที่เหมาะสม รวมถึงการค้นหาแนวทางที่เหมาะสมในการเริ่มต้นใช้ชีวิตหลังกระบวนการคุ้มครองสิ้นสุดลงด้วย

สารบัญ

บทสรุปผู้บริหารและข้อเสนอ ..... ก

บทนำ 1

บทที่ 1 กฎหมายป้องกันและปราบปราม การค้ามนุษย์และการคุ้มครองผู้เสียหาย ที่เป็นเด็กต่างชาติ 3

1. นิยามการค้ามนุษย์ องค์ประกอบของความผิดและหลักการคุ้มครองช่วยเหลือผู้เสียหาย 3
2. คณะกรรมการป้องกันปราบปรามและช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ตามกฎหมาย 4
3. กองทุนเพื่อการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ 5
4. สิทธิของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ 5
5. สรุปองค์ประกอบของความผิดฐานค้ามนุษย์และหลักการคุ้มครองช่วยเหลือผู้เสียหาย 10

บทที่ 2 ขั้นตอนการป้องกันและปราบปราม การค้ามนุษย์และคุ้มครองผู้เสียหาย ที่เป็นเด็กต่างชาติ 11

1. การสืบสวนและรับแจ้งเหตุ 11
2. การจับกุมผู้ต้องหาและการเข้าช่วยเหลือผู้เสียหาย 12
3. การคัดแยกผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ 13
4. การสอบสวนข้อเท็จจริงกับผู้เสียหายที่เป็นเด็ก 16
5. การปกป้องคุ้มครองผู้เสียหาย 18
6. การดำเนินการคุ้มครองผู้เสียหาย 19
7. สรุปการดำเนินการคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่เป็นเด็กต่างชาติ 21

บทที่ 3 ข้อท้าทายและแนวปฏิบัติในการทำงานคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นเด็กต่างชาติ 23

1. การสืบสวนและรับแจ้งเหตุ 24
2. การจับกุมผู้ต้องหาและการเข้าช่วยเหลือผู้เสียหาย 25
3. การสัมภาษณ์คัดแยกผู้เสียหาย 26
4. การสอบสวนข้อเท็จจริงกับผู้เสียหายที่เป็นเด็ก 30
5. การคุ้มครองและให้ความช่วยเหลือผู้เสียหาย 32
6. ข้อท้าทายอื่นๆ 34
   1) แพทย์กับงานป้องกันปราบปรามการค้ามนุษย์และการคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นเด็ก 34
   2) คดีค้ามนุษย์ภายใต้เป้าหมายเชิงนโยบาย 35
   3) มาตรการคุ้มครองความปลอดภัยในประเทศต้นทาง 35
   4) การเตรียมความพร้อมและการแต่งตั้งผู้แทนของเด็กในกระบวนการยุติธรรมและการคุ้มครอง 35
   5) สถานะของผู้เสียหายกรณีที่ศาลยกฟ้อง 37
   6) กระบวนการส่งกลับผู้เสียหายคืนสู่สังคมในประเทศต้นทาง 37

บทที่ 4 สรุปข้อท้าทายและข้อเสนอต่อ การปรับปรุงแนวปฏิบัติในการคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นเด็กต่างชาติ 39

1. สร้างหลักประกันในการคุ้มครองเด็กทันทีที่พบเห็น 40

2. การสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรแก่ผู้เสียหายที่เป็นเด็กต่างชาติ 41

3. การปกป้องคุ้มครองและให้ความช่วยเหลือผู้เสียหาย 41

4. การประสานงานส่งต่อ/ติดตามในประเทศต้นทาง 42

บรรณานุกรม.. 43

บทนำ

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการแสวงหาประโยชน์จากกลุ่มที่มีความเปราะบางทั้งผู้หญิงและเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์มาเป็นเวลานาน มีการตรากฎหมายฉบับแรก คือ พระราชบัญญัติว่าด้วยการค้าหญิงและเด็กหญิง พ.ศ.2471 กฎหมายนี้ได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับปัญหาที่พัฒนาความรุนแรงเข้าข่ายการค้ามนุษย์ โดยตราพระราชบัญญัติมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก พ.ศ. 2540 ต่อมาวันที่ 6 สิงหาคม 2547 รัฐบาลไทยได้ประกาศให้การแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์เป็นวาระแห่งชาติ มีการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบอื่น ๆ อีกหลายฉบับที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดที่เข้าข่ายการค้ามนุษย์ รวมถึงมาตรการปกป้องคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ที่สำคัญได้แก่ การประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 ตราประมวลกฎหมายอาญาพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ.2559 ล่าสุดประกาศใช้พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 พ.ศ. 2562

รัฐบาลไทยยังพัฒนากลไกอื่น ๆ เพื่อให้มั่นใจว่า การป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์จะมีประสิทธิภาพ เช่น จัดตั้งศาลอาญาแผนกคดีค้ามนุษย์ จัดตั้งสำนักงานคดีค้ามนุษย์ภายใต้สำนักงานอัยการสูงสุด มีการจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือและการทำงานร่วมกันในรูปแบบระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับภาคเอกชน มีการจัดทำบันทึกข้อตกลงระหว่างประเทศ เช่น กระบวนการบาหลีและบันทึกข้อตกลงภายใต้กลไกของอาเซียน มีการจัดทำความร่วมมือระดับทวิภาคี มีการบันทึกความเข้าใจว่าด้วย การขจัดการค้าเด็กและสตรีและการช่วยเหลือเหยื่อของการค้ามนุษย์ (MOU on Bilateral Cooperation for Eliminating Trafficking in Children and Women and Assisting Victims of Trafficking) โดยรัฐบาลไทยได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจร่วมกับรัฐบาลกัมพูชาปี 2546 กับรัฐบาลลาว ปี 2548 กับรัฐบาลเวียดนาม ปี 2551 และกับรัฐบาลเมียนมา ปี 2552 แต่กระนั้น สถานการณ์การค้ามนุษย์ในประเทศไทย โดยเฉพาะกรณีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี ยังคงเกิดขึ้น และเด็กผู้เสียหายจำนวนมากมาจากประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งประเทศไทยเป็นประเทศเป้าหมายและทางผ่านในการย้ายถิ่นฐานของผู้คนจากประเทศเพื่อนบ้าน[2]

การดำเนินการตามกฎหมายปกป้องคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่มีเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี โดยเฉพาะเมื่อเด็กไม่มีสัญชาติไทย[3] มีความซับซ้อนเกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงานทั้งในประเทศและระหว่าง

[2] ศิบดี นพประเสริฐ. การค้ามนุษย์ไทย. จุลศาลความมั่นคงศึกษา ฉบับที่ 258, สถาบันข่าวกรอง สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, มิถุนายน 2558: หน้า 7 (สืบค้นใน: http://www.geozigzag.com/pdf/158.pdf)

[3] เด็กที่ไม่มีสัญชาติไทยตามกฎหมายไทยใช้คำว่าเรียกว่าคนต่างด้าว นิยามผู้ที่มีไม่สัญชาติไทยในรายงานชิ้นนี้ หมายถึง บุคคลธรรมดาซึ่งไม่ได้มีสัญชาติไทยและสัญชาติอื่นตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2548 นอกจากนั้นยังรวมถึงบุคคล 15 กลุ่ม ที่กระทรวงมหาดไทยได้จัดทำทะเบียนประวัติ

ประเทศ การดำเนินการสัมพันธ์กับกฎหมายและข้อตกลงความร่วมเกี่ยวกับการค้ามนุษย์หลายฉบับ อีกทั้งยังต้องยึดหลักสิทธิเด็กตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 และสิทธิเด็กตามหลักการสากล การวิจัยนี้ใช้การทบทวนเอกสารและสัมภาษณ์หน่วยงานที่มีภาระหน้าที่ตามกฎหมาย เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนเมษายน - เดือนพฤศจิกายน 2562 มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อ ทำความเข้าใจหลักการตามกฎหมายและแนวปฏิบัติงานของหน่วยงานรัฐไทยในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ และมุ่งความสนใจไปที่การคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่เป็นเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ ณ วันเกิดเหตุ ที่ไม่มีสัญชาติไทย โดยยึดหลักการและแนวปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก ควบคู่กับมาตรา 29 กับมาตรา 33 ของพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551

และบัตรประจำตัวไว้ในภาคผนวก เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย ตามหนังสือสำนักทะเบียนกลาง ที่ มท 0310.1/ว 8 ลงวันที่ 31 มีนาคม 2538 ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่มิได้มีสัญชาติไทย แต่อาศัย อยู่ในประเทศไทย ได้แก่ 1. บุคคลบนพื้นที่สูง (ถือบัตรสีฟ้า) 2. อดีตทหารจีนคณะชาติ (ถือบัตรสีขาว) 3. จีนฮ่ออพยพพลเรือน (ถือบัตรสีเหลือง) 4. จีนฮ่ออิสระ (ถือบัตรสีส้ม) 5. ผู้พลัดถิ่นสัญชาติเมียนมา (ถือบัตรสีชมพู) 6. ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากเมียนมา (ถือบัตรสีส้ม/มีถิ่นที่อยู่อาศัยถาวร) 7. ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากเมียนมา (ถือบัตรสีม่วง/อาศัยอยู่กับนายจ้าง) 8. ญวนอพยพ (ถือบัตรสีขาวขอบน้ำเงิน) 9. ลาวอพยพ (ถือบัตรสีฟ้า) 10. เนปาลอพยพ (ถือบัตรสีเขียว) 11. อดีตโจรจีนคอมมิวนิสต์มลายา (ถือบัตรสีเขียว/อดีต จคม.) 12. ไทยลื้อ (ถือบัตรสีส้ม) 13. เผ่าตองเหลือง (บัตรบุคคลพื้นที่สูง/ถือบัตรสีฟ้า) 14. ผู้อพยพเชื้อสายไทยจากเกาะกง กัมพูชา (ถือบัตรสีเขียว) 15. บุคคลที่ได้รับการจัดทำทะเบียนสำรวจชุมชนบนพื้นที่สูง (ถือบัตรสีเขียวขอบแดง)

บทที่ 1
กฎหมายป้องกันและปราบปราม การค้ามนุษย์และการคุ้มครองผู้เสียหาย ที่เป็นเด็กต่างชาติ

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 มีการปรับเพิ่มหลายรอบ ฉบับล่าสุดปรับให้มีผลคุ้มครองการบังคับใช้แรงงาน มีหลักการสำคัญ คือ การนิยามและกำหนดองค์ประกอบความผิดฐานค้ามนุษย์และการบังคับใช้แรงงาน กำหนดภารกิจของหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ตั้งคณะกรรมการเพื่อจัดทำยุทธศาสตร์และกำกับตรวจสอบหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ตั้งกองทุนเพื่อการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ให้การคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ดังนี้

1. นิยามการค้ามนุษย์ องค์ประกอบของความผิดและหลักการคุ้มครองช่วยเหลือผู้เสียหาย

การนิยามและองค์ประกอบของความผิดฐานค้ามนุษย์ ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ แนวปฏิบัติในการป้องกันปราบปรามการค้ามนุษย์และปกป้องคุ้มครองผู้เสียหายมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีความชัดเจนและสอดคล้องกับมาตรา 3 (ก) และ (ข) ของพิธีสารเพื่อป้องกัน ปราบปราม และลงโทษการค้ามนุษย์โดยเฉพาะสตรีและเด็ก (Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children)[4] แนบท้ายอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร (United Nations Convention against Transnational Organized Crime) ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2556

[4] ประเทศไทยได้ลงนามอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2543 และพิธีสารเพื่อป้องกัน ปราบปราม และลงโทษการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะสตรีและเด็ก เสริมอนุสัญญาฯ เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2544 ต่อมาในวันที่ 17 ตุลาคม 2556 ประเทศไทยได้ยื่นสัตยาบันสารทั้งสองฉบับ ส่งผลให้อนุสัญญาฯ และพิธีสารฯ มีผลใช้บังคับกับประเทศไทยนับแต่วันที่ 16 พฤศจิกายน 2556 เป็นต้นมา วัตถุประสงค์หลักของพิธีสารฯ คือ กำหนดให้การค้ามนุษย์เป็นความผิดทางอาญาและกำหนดมาตรการเพื่อคุ้มครองและช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ เช่น การพิจารณาคดีลับ หรือการจัดให้มีการฟื้นฟูทางกายภาพทางจิตใจและทางสังคม และการกำหนดความร่วมมือในการส่งผู้สียหายจากการค้ามนุษย์กลับไปยังประเทศต้นทาง

องค์ประกอบความผิดฐานค้ามนุษย์ตามมาตรา 6 พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 พ.ศ. 2562

(1) เป็นธุระจัดหา ซื้อ ขาย จำหน่าย พามาจาก หรือส่งไปยังที่ใด หน่วงเหนี่ยวกักขัง จัดให้อยู่อาศัย หรือรับไว้ซึ่งบุคคลใด โดยข่มขู่ ใช้กำลังบังคับ ลักพาตัว ฉ้อฉล หลอกลวง ใช้อำนาจโดยมิชอบ ใช้อำนาจครอบงำบุคคลด้วยเหตุที่อยู่ในภาวะอ่อนด้อยทางร่างกาย จิตใจ การศึกษา หรือทางอื่นใดโดยมิชอบ ขู่เข็ญว่าจะใช้กระบวนการทางกฎหมายโดยมิชอบ หรือโดยให้เงินหรือ ผลประโยชน์อย่างอื่นแก่ผู้ปกครองหรือผู้ดูแลบุคคลนั้น เพื่อให้ผู้ปกครองหรือผู้ดูแลให้ความยินยอมแก่ ผู้กระทำความผิดในการแสวงหาประโยชน์จากบุคคลที่ตนดูแล หรือ

(2) เป็นธุระจัดหา ซื้อ ขาย จำหน่าย พามาจากหรือส่งไปยังที่ใด หน่วงเหนี่ยวกักขัง จัดให้อยู่อาศัย หรือรับไว้ซึ่งเด็ก ถ้าการกระทำนั้น ได้กระทำโดยมีความมุ่งหมายเพื่อเป็นการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ ผู้นั้นกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์

การแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบตามวรรคหนึ่ง หมายความว่า การแสวงหาประโยชน์จากการค้าประเวณี การผลิตหรือเผยแพร่วัตถุหรือสื่อลามก การแสวงหาประโยชน์ทางเพศในรูปแบบอื่น การเอาคนลงเป็นทาสหรือให้มีฐานะคล้ายทาส การนำคนมาขอทาน การตัดอวัยวะเพื่อการค้า การบังคับใช้แรงงานหรือบริการตามมาตรา 6/1 หรือการอื่นที่คล้ายกันอันเป็นการขูดรีดบุคคล ไม่ว่าบุคคลนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม

กรณีที่ผู้เสียหายเป็นเด็ก’ หมายถึง บุคคลผู้มีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ โดยให้พิจารณาจากอายุของผู้เสียหายในวันแรกที่ตกเป็นผู้เสียหาย มาตรา 6 (2) ได้กำหนดให้พิจารณาเพียงแค่การกระทำเป็นธุระจัดหา และมีความมุ่งหมายเพื่อแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ โดยไม่ได้ระบุถึงวิธีการ

2. คณะกรรมการป้องกันปราบปรามและช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ตามกฎหมาย

กฎหมายกำหนดให้ตั้งคณะกรรมการ 2 ชุด ขึ้นรับผิดชอบระดับนโยบาย จัดทำแนวปฏิบัติ และกำกับตรวจสอบการทำงานของแต่ละหน่วยงานให้ประสิทธิภาพและมีเอกภาพในการบูรณาการทำงานร่วมกัน ดังนี้

(1) คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ปคม.) แต่งตั้งขึ้นตามมาตรา 15 มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ มีปลัด พม. เป็นเลขานุการ และมาตรา 16 ให้ ปคม. ดูแลด้านกฎหมายและนโยบายเกี่ยวกับการดำเนินการตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์

กำกับ สั่งการ และดูแลการดำเนินงานของคณะกรรมการประสานและกำกับการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ปกค.)

(2) คณะกรรมการประสานและกำกับการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ปกค.) แต่งตั้งขึ้นตามมาตรา 22 มีรองนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ มีรองปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นกรรมการและเลขานุการ และมาตรา 23 ให้ ปกค. จัดทำแผนปฏิบัติการตามพระราชบัญญัติฯ ประสานงานและกำกับการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งระดับส่วนกลาง ภูมิภาค ท้องถิ่น ชุมชน และประชาสังคมให้สอดคล้องกับนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแนวปฏิบัติในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์

3. กองทุนเพื่อการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์

มาตรา 42 ให้จัดตั้งกองทุนเพื่อการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ และมาตรา 45 ให้มีคณะกรรมการบริหารกองทุน มีปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) เป็นประธานกรรมการ

มาตรา 44 ให้ใช้จ่ายเงินและทรัพย์สินของกองทุนเพื่อกิจการดังต่อไปนี้

(1) การช่วยเหลือผู้เสียหายตามมาตรา 33

(2) การคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่ผู้เสียหายตามมาตรา 36

(3) ช่วยเหลือผู้เสียหายในต่างประเทศเดินทางกลับมาในราชอาณาจักรหรือถิ่นที่อยู่ตามมาตรา 39

(4) การป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ตามระเบียบที่คณะกรรมการ ปกค. กำหนด

(5) การบริหารกองทุน

4. สิทธิของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 ได้วางรากฐานการช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ โดยให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) เป็นหน่วยงานผู้มีบทบาทหลักตามกฎหมาย จนกระทั่งในภายหลังมีการประกาศใช้พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 พ.ศ. 2562 ซึ่งมีการแยกฐานความผิดการบังคับใช้แรงงานและบริการออกเป็นอีกฐานความผิดหนึ่งตามความในมาตรา 6/1 กระทรวงแรงงานจึงเข้ามาเป็นอีกหนึ่งหน่วยงานที่มีภาระหน้าที่รับผิดชอบตามกฎหมายฉบับนี้ร่วมกับกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

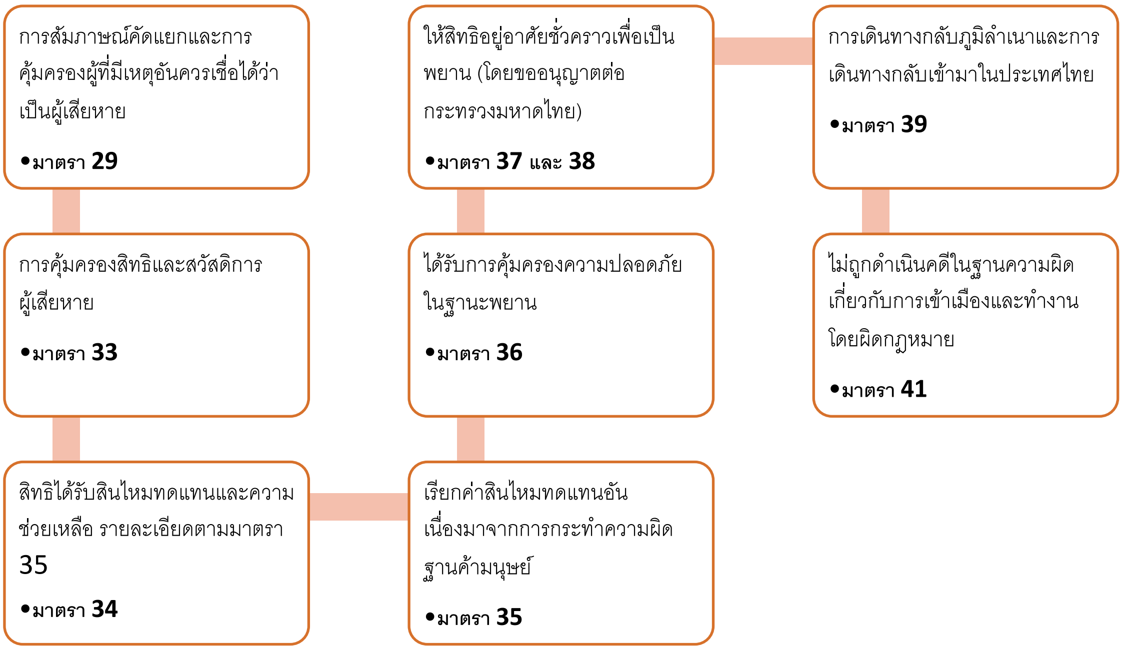

ตารางที่ 1 การคุ้มครองผู้เสียหายและการใช้จ่ายกองทุนเพื่อการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์

มาตรา	สาระสำคัญ	กองทุนค้ามนุษย์
29	การสัมภาษณ์คัดแยกและการคุ้มครองผู้ที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าเป็นผู้เสียหาย	ไม่ชัดเจน
33	การคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการผู้เสียหาย	มีสิทธิ
34	สิทธิได้รับสินไหมทดแทนและความช่วยเหลือ รายละเอียดตามมาตรา 35	-
35	เรียกค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์	มีสิทธิ
36	ได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยในฐานะพยาน	มีสิทธิ
37 และ 38	ให้สิทธิอยู่อาศัยชั่วคราวเพื่อเป็นพยาน[5] โดยขออนุญาตต่อมหาดไทย[6]	-
39	การเดินกลับภูมิลำเนาและการเดินทางกลับเข้ามาในประเทศไทย	มีสิทธิ
41	ไม่ถูกดำเนินคดีในฐานความผิดเกี่ยวกับการเข้าเมืองและทำงานโดยผิดกฎหมาย	-

[5] ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การอนุญาตให้คนต่างด้าวซึ่งเป็นพยานที่สืบพยานก่อนการฟ้องคดีหรือระหว่างการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 อยู่ในราชอาณาจักรเป็นกรณีพิเศษ (ฉบับที่ 2) http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/E/051/12.PDF

[6] ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การอนุญาตให้คนต่างด้าวบางจำพวกอยู่ในราชอาณาจักรเป็นกรณีพิเศษ สำหรับผู้เสียหายจากการกระทำผิดฐานค้ามนุษย์ http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/E/051/15.PDF

มาตราสำคัญของกฎหมายที่ว่าด้วยการคุ้มครองและช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

มาตรา 29 ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ และเพื่อคุ้มครองป้องกันภัยแก่บุคคลที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าเป็นผู้เสียหายจากการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ พนักงานเจ้าหน้าที่อาจจัดให้บุคคลดังกล่าวอยู่ในความคุ้มครองเป็นการชั่วคราวได้ แต่ต้องไม่เกิน 24 ชั่วโมง ทั้งนี้ ให้รายงานให้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ อธิบดีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ หรือผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วแต่กรณี ทราบโดยไม่ชักช้า

กรณีที่มีความจำเป็นต้องให้การคุ้มครองบุคคลซึ่งอาจจะเป็นผู้เสียหายเกินกว่ากำหนดเวลาในวรรคหนึ่ง ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อมีคำสั่งอนุญาต ศาลจะอนุญาตได้ไม่เกิน 7 วัน โดยกำหนดเงื่อนไขใดไว้ก็ได้

การจัดให้บุคคลซึ่งอาจจะเป็นผู้เสียหายอยู่ในความคุ้มครองเป็นการชั่วคราวตามมาตรานี้ ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวอยู่ในสถานที่อันสมควร ซึ่งมิใช่ห้องขังหรือสถานคุมขัง ทั้งนี้ ตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด การปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรานี้ ให้คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนโดยเคร่งครัด

มาตรา 33 ให้ พม. พิจารณาให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ต้องเป็นไปอย่างเหมาะสม ในเรื่องอาหาร ที่พัก การรักษาพยาบาล การบำบัดฟื้นฟูทางร่างกายและจิตใจ การให้การศึกษา การฝึกอบรม การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย การส่งกลับไปยังประเทศเดิมหรือภูมิลำเนาของผู้นั้น การดำเนินคดีเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนให้ผู้เสียหาย แจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายทราบถึงการคุ้มครองที่พึงได้รับในแต่ละขั้นตอนทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการช่วยเหลือ มีการขอบเขตระยะเวลาในการดำเนินการช่วยเหลือในแต่ละขั้นตอน และก่อนการดำเนินทุกขั้นตอน เจ้าพนักงานต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้เสียหายด้วย และมาตรา 40 ให้ พม.จัดทำรายงานประจำปีเกี่ยวกับสถานการณ์ จำนวนคดี การดำเนินการต่าง ๆ รวมถึงแนวทางการดำเนินงานในอนาคตเสนอต่อคณะรัฐมนตรี

เพื่อให้การดำเนินงานตามมาตรา 33 มีประสิทธิภาพ กองต่อต้านการค้ามนุษย์ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัด พม. ได้จัดทำคู่มือการทำงานเพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติงาน ได้แก่ คู่มือปราบปรามการค้ามนุษย์และคุ้มครองช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ พ.ศ.2560 และคู่มือการปฏิบัติงานเพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2561 ที่มีเนื้อหาครอบคลุมทุกมิติ นับตั้งแต่ความรู้ทั่วไป การรับแจ้งเหตุ การช่วยเหลือ การจับกุม การคัดแยก การสอบสวน การคุ้มครอง และมาตรการช่วยเหลือเพิ่มเติมกรณีเป็นบุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทยที่ตกเป็นผู้เสียหายภายในประเทศ

มาตรา 34 เพื่อประโยชน์ในการช่วยเหลือผู้เสียหาย ให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบในโอกาสแรก ถึงสิทธิที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ และสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย

มาตรา 35 ในกรณีที่ผู้เสียหายมีสิทธิและประสงค์ที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ ให้พนักงานอัยการเรียกค่าสินไหมทดแทนแทนผู้เสียหาย ตามที่ได้รับแจ้งจากปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย

การเรียกค่าสินไหมทดแทนตามวรรคหนึ่ง พนักงานอัยการจะขอรวมไปกับคดีอาญา หรือจะยื่นคำร้องในระยะใดระหว่างที่คดีอาญากำลังพิจารณาอยู่ในศาลชั้นต้นก็ได้

คำพิพากษาในส่วนที่เรียกค่าสินไหมทดแทน ให้รวมเป็นส่วนหนึ่งแห่งคำพิพากษาในคดีอาญา และในกรณีที่ศาลสั่งให้ใช้ค่าสินไหมทดแทน ให้ถือว่า ผู้เสียหายเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา และให้อธิบดีกรมบังคับคดีมีหน้าที่ดำเนินการบังคับคดีตามคำพิพากษาในกรณีนี้ด้วย

ในการดำเนินกระบวนพิจารณาเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนตามวรรคหนึ่ง และการบังคับคดีตามวรรคสาม มิให้เรียกค่าธรรมเนียม และให้นำความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาบังคับใช้โดยอนุโลม เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติในพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 36 ให้พนักงานเจ้าหน้าที่จัดให้มีการคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่ผู้เสียหายระหว่างที่อยู่ในความดูแล ไม่ว่าบุคคลนั้นจะพำนักอยู่ ณ ที่ใด ไม่ว่าก่อน ขณะ หรือหลังการดำเนินคดี ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงความปลอดภัยของบุคคลในครอบครัวของผู้เสียหายด้วย

ในกรณีที่ผู้เสียหายจะให้การหรือเบิกความเป็นพยานในความผิดฐานค้ามนุษย์ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นพยานได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา

ถ้าผู้เสียหายต้องเดินทางกลับประเทศที่เป็นถิ่นที่อยู่หรือภูมิลำเนา หรือถ้าบุคคลในครอบครัวของผู้เสียหายอาศัยอยู่ในประเทศอื่น ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานในประเทศนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชน และไม่ว่าจะกระทำผ่านสถานทูตหรือสถานกงสุลของประเทศนั้น ๆ หรือไม่ก็ตาม เพื่อให้มีการคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่ผู้เสียหายและบุคคลในครอบครัวอย่างต่อเนื่องในประเทศนั้น

มาตรา 37 เพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ การรักษาพยาบาล การบำบัดฟื้นฟู การเรียกร้องสิทธิของผู้เสียหาย พนักงานเจ้าหน้าที่อาจดำเนินการให้มีการผ่อนผันให้ผู้เสียหายนั้นอยู่ในราชอาณาจักรได้เป็นการชั่วคราว และได้รับอนุญาตให้ทำงานเป็นการชั่วคราวตามกฎหมายได้ ทั้งนี้ โดยให้คำนึงถึงเหตุผลทางด้านมนุษยธรรมเป็นหลัก

มาตรา 38 ภายใต้บังคับมาตรา 37 ให้เจ้าพนักงานส่งตัวผู้เสียหายซึ่งเป็นคนต่างด้าวกลับประเทศที่เป็นถิ่นที่อยู่หรือภูมิลำเนาโดยไม่ชักช้า เว้นแต่บุคคลนั้นเป็นผู้ได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง หรือเป็นผู้ได้รับการผ่อนผันให้อยู่ในราชอาณาจักรเป็นกรณีพิเศษจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย โดยมีหลักฐานเอกสารตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรหรือกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนคนต่างด้าว

ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ให้คำนึงถึงความปลอดภัยและสวัสดิภาพของบุคคลนั้น

มาตรา 39 กรณีที่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยตกเป็นผู้เสียหายจากการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ในต่างประเทศ หากผู้นั้นประสงค์กลับเข้ามาในราชอาณาจักรหรือถิ่นที่อยู่ ให้เจ้าพนักงานตรวจสอบว่า บุคคลนั้นเป็นผู้มีสัญชาติไทยจริงหรือไม่ หากบุคคลนั้นเป็นผู้มีสัญชาติไทย ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการตามที่จำเป็นเพื่อให้บุคคลนั้นเดินทางกลับเข้ามาในราชอาณาจักรหรือถิ่นที่อยู่โดยไม่ชักช้า และให้คำนึงถึงความปลอดภัยและสวัสดิภาพของผู้นั้น

กรณีที่ผู้เสียหายในต่างประเทศเป็นคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง หรือเป็นผู้ได้รับการผ่อนผันให้อยู่ในราชอาณาจักรเป็นกรณีพิเศษจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และก่อนออกนอกราชอาณาจักร สถานะของการได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่เป็นการชั่วคราวยังไม่สิ้นสุด เมื่อได้ตรวจพิสูจน์ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความถูกต้องของผู้เสียหายที่ถือเอกสารแล้ว หากผู้นั้นประสงค์จะกลับเข้ามาในราชอาณาจักร ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการตามที่จำเป็นเพื่อให้ผู้เสียหายนั้นเดินทางกลับเข้ามาในราชอาณาจักรโดยไม่ชักช้า ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงความปลอดภัยและสวัสดิภาพของผู้นั้น และให้ได้รับการพิจารณาให้อยู่ในราชอาณาจักรต่อไปได้ตามสถานะและระยะเวลาที่เป็นอยู่เดิมก่อนออกไปนอกราชอาณาจักร

ในกรณีที่ผู้เสียหายในต่างประเทศเป็นคนต่างด้าว และไม่มีเอกสารประจำตัว แต่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่า เป็นผู้ที่มีหรือเคยมีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรโดยถูกต้องตามกฎหมาย เมื่อได้ตรวจพิสูจน์สถานะของการมีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรของผู้นั้นแล้ว หากผู้นั้นประสงค์จะกลับเข้ามาในราชอาณาจักร ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการตามที่จำเป็นเพื่อให้ผู้เสียหายนั้นเดินทางกลับเข้ามาในราชอาณาจักรโดยไม่ชักช้า ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงความปลอดภัยและสวัสดิภาพของผู้นั้น และให้ได้รับการพิจารณาให้อยู่ในราชอาณาจักรต่อไปได้ตามสถานะและระยะเวลาที่เป็นอยู่เดิมก่อนออกไปนอกราชอาณาจักร

มาตรา 41 เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีกับผู้เสียหายในความผิดฐานเข้ามา ออกไป หรืออยู่ในราชอาณาจักรโดยไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง ความผิดฐานแจ้งความเท็จต่อเจ้าพนักงาน ฐานปลอมหรือใช้ซึ่งหนังสือเดินทางปลอมตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี เฉพาะเกี่ยวกับการติดต่อ ชักชวน แนะนำตัว ติดตาม หรือรบเร้าบุคคลเพื่อค้าประเวณี และการเข้าไปมั่วสุมในสถานการค้าประเวณีเพื่อค้าประเวณี หรือความผิดฐานทำงานโดยไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยการทำงานของคนต่างด้าว

5. สรุปองค์ประกอบของความผิดฐานค้ามนุษย์และหลักการคุ้มครองช่วยเหลือผู้เสียหาย

องค์ประกอบความผิดฐานค้ามนุษย์ตามมาตรา 6 กรณีผู้เสียหายเป็นผู้ใหญ่พิจารณา 3 องค์กรประกอบ คือ (1) การกระทำ (action) (2) วิธีการ (means) และ (3) วัตถุประสงค์ (purpose) กรณีผู้เสียหายเป็นเด็กพิจารณาเพียง 2 องค์ประกอบ คือ (1) การกระทำ และ (2) วัตถุประสงค์ หรือให้พิสูจน์เพียงประเด็นว่า เด็กถูกจัดหา นำมาจาก ส่งไปยังที่ใด จัดให้อยู่อาศัย หรือรับไว้ซึ่งบุคคล เพื่อวัตถุประสงค์ในการแสวงหาประโยชน์เท่านั้น มีการจัดตั้งกองทุนกองทุนเพื่อการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์เพื่อใช้ในการช่วยเหลือและคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ โดยมีกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์รับผู้รับผิดชอบด้านงานคุ้มครอง มีการจัดตั้งคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ปคม.) ที่หน้าดูแลด้านนโยบาย ยุทธศาสตร์ และการดำเนินการตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ จัดตั้งคณะกรรมการประสานและกำกับการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ปกค.) เพื่อประสานงานและกำกับการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์การป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์

บทที่ 2
ขั้นตอนการป้องกันและปราบปราม การค้ามนุษย์และคุ้มครองผู้เสียหาย ที่เป็นเด็กต่างชาติ

การดำเนินการป้องกันปราบปรามและคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ภายใต้ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 สามารถแบ่งเป็น 5 ขั้นตอนหลักตั้งแต่การ (1) การสืบสวนและรับแจ้งเหตุ (2) การจับกุม (3) การคัดแยกผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ (4) การสอบสวน (5) การปกป้องคุ้มครองผู้เสียหาย

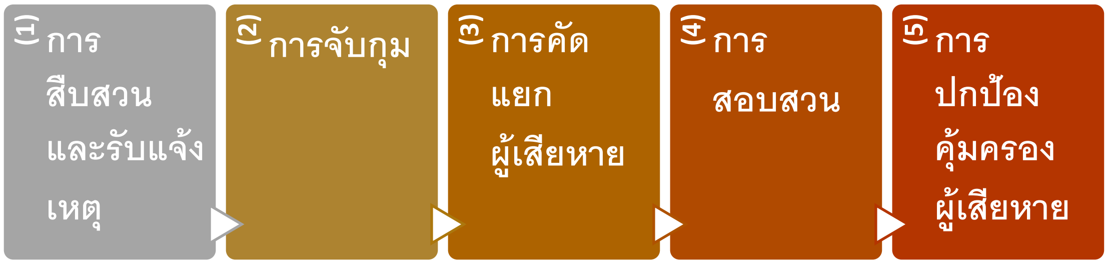

1. การสืบสวนและรับแจ้งเหตุ

การสืบสวนและรับแจ้งเหตุการค้ามนุษย์มีหลายแนวทางและหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง บางหน่วยงานอาจใช้อำนาจตามกฎหมายอื่นนอกจากพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ เมื่อเจ้าพนักงานได้รับการแจ้งเหตุ หรือเมื่อพบจุดเสี่ยงว่าจะมีการค้ามนุษย์ หน่วยงานที่ได้รับเรื่องจะทำการสืบสวนเพิ่มเติมว่าอาจเข้าข่ายการค้ามนุษย์หรือไม่ หน่วยงานผู้รับเรื่องรวบรวมข้อมูลหลักฐานและประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อบูรณาการวางแผนเข้ากับกุมและช่วยเหลือผู้เสียหาย กรณีที่มีข้อมูลว่ามีเด็กเกี่ยวข้องด้วย หน่วยงานที่นำทีมจับกุมต้องประสานงานให้ทีมสหวิชาชีพเข้าร่วมด้วย รายละเอียดขั้นตอนทำงานดังนี้

1) ช่องทางการสืบสวนและรับแจ้งเหตุ

(1) เจ้าหน้าที่รัฐลงพื้นที่ตรวจสอบจุดเสี่ยงที่อาจมีการค้ามนุษย์ และ/หรือ ได้รับรายงานจากหน่วยงานด้านการข่าว

(2) การเปิดรับแจ้งเหตุเพื่อรับแจ้งเหตุจากประชาชนทั่วไปและผู้เสียหายโดยตรง

(3) การทำงานร่วมกับองค์กรพัมนาเอกชน/ภาคประชาสังคม และได้รับการแจ้งเบาะแสจากองค์กรพัฒนาเอกชน/ภาคประชาสังคม แนวทางนี้เป็นช่องทางหลักในการจับกุมและให้ความช่วยเหลือผู้เสียหาย

2) แนวทางปฏิบัติในการรับแจ้งเหตุมี 3 กรณี

(1) ผู้แจ้งเหตุไม่ใช่ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์โดยตรง

(2) ผู้แจ้งเหตุมีเหตุอันควรเชื่อว่าเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

(3) การแจ้งเหตุการค้ามนุษย์ในเรือประมง

3) หน่วยงานที่สามารถรับแจ้งเหตุได้ บางหน่วยงานเข้าตรวจสอบโดยอาศัยอำนาจในกฎหมายอื่น

(1) หน่วยงานในสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

(2) กรมสอบสวนคดีพิเศษ หรือ ดีเอสไอ (DSI)

(3) หน่วยงานในสังกัดกระทรวงมหาดไทยส่วนกลาง จังหวัด อำเภอ รวมถึงศูนย์ดำรงธรรม มีอำนาจเข้าตรวจสอบสถานบริการตามพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ.2509

(4) หน่วยงานในสังกัดกระทรวงแรงงาน อำนาจตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2551

(5) หน่วยงานในสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ อำนาจตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546

(6) การค้ามนุษย์ในเรือประมง มีกองทัพเรือ โดยศูนย์กลางการปฏิบัติในการรักษาผลประโยชน์ของชาติทางทะเล (ศรชล.) ศูนย์ปฏิบัติการกองทัพเรือ ศูนย์ปฏิบัติการกองทัพเรือภาค 1 กองทัพเรือ ภาค 2 กองทัพเรือ ภาค 3

2. การจับกุมผู้ต้องหาและการเข้าช่วยเหลือผู้เสียหาย

การเข้าจับกุมเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 78 ที่ต้องกระทำโดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ และต้องมีหมายจับหรือคำสั่งของศาล ยกเว้นดังต่อไปนี้

1) เมื่อบุคคลนั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า หรือ

2) เมื่อพบบุคคลมีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่าผู้นั้นน่าจะก่อเหตุร้ายให้เกิดภยันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น โดยมีเครื่องมือ อาวุธ หรือวัตถุอย่างอื่น ซึ่งอาจใช้ในการกระทำผิด หรือ

3) เมื่อมีเหตุที่จะออกหมายจับบุคคลนั้น แต่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ไม่อาจรอขอให้ศาลออกหมายจับบุคคลนั้นได้ หรือ
4) เป็นการจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีหรือจะหลบหนีในระหว่างถูกปล่อยชั่วคราว

ฉะนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจทั้งในพื้นที่ และส่วนกลาง รวมถึงหน่วยงานอื่น ๆ เช่น กรมสอบสวนพิเศษ สามารถเข้าจับกุมในกรณีกระทำเป็นความผิดซึ่งหน้า หรือมีพฤติการณ์อันควรสงสัยที่สามารถดำเนินการได้โดยไม่ต้องมีหมายจับหรือคำสั่งศาล นอกเหนือจากนี้ การเข้าจับกุมทุกครั้งเจ้าพนักงานที่นำจับต้องขอหมายจับหรือคำสั่งศาล

หน่วยงานอื่นๆ ที่มีอำนาจหน้าที่ตามได้กล่าวถึงในหัวข้อ ‘3.1 (3)’ สามารถเข้าตรวจสอบและประสานงานการจับกุมโดยอาศัยกฎหมายอื่นเพิ่มเติมได้ กรณีที่พบว่ามีเด็ก ใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กในการแยกตัวเด็กจากครอบครัวของเด็ก เพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กโดยเร็วที่สุด ก่อนจะมีการสืบสวนและดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป

3. การคัดแยกผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

การดำเนินการสัมภาษณ์คัดแยกผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในระยะแรกยังไม่มีแนวทางชัดเจน แต่ภายหลังได้มีแผนบูรณาการปฏิบัติเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการคัดแยกผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ปี 2559[7] นอกจากนี้ สำนักงานอัยการ พม. กระทรวงแรงงาน และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีคู่มือฯ เป็นแนวทางปฏิบัติงานสำหรับหน่วยงานในสังกัดต่างหากด้วย

มาตรา 29 กำหนดให้เจ้าหน้าที่ เมื่อจับกุมผู้ถูกกล่าวหาและช่วยเหลือผู้หายมาได้ เจ้าหน้าที่จะมีเวลา 24 ชั่วโมงในการสอบปากคำเพื่อการคัดแยกและระบุผู้เสียหาย กรณีที่มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมากไม่สามารถคัดแยกเสร็จภายใน 24 ชั่วโมง เจ้าหน้าที่สามารถยื่นขอขยายเวลาต่อศาลได้เพิ่ม 7 วัน กรณีสงสัยว่าผู้เสียหายเป็นเด็กหรือไม่ หากพิจารณาลักษณะทางกายภาพและรูปร่างหน้าตาแล้วยังไม่สามารถยืนยันอายุได้ ต้องจัดให้บุคคลนั้นเข้ารับการตรวจร่างกายทางการแพทย์ทันที โดยอาจขอความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ บางกรณีองค์กรพัฒนาเอกชนอาจดำเนินการส่งผู้เสียหายตรวจอายุขัยและรับผิดชอบค่าใช้เอง

การคัดแยกผู้เสียหาย จะทำงานในรูปของทีมสหวิชาชีพโดยจะตั้งธงไว้ก่อนว่า ทุกคนเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ หากข้อมูลที่ได้รับจากผู้เสียหายไม่เข้าองค์กรประกอบการค้ามนุษย์ เจ้าหน้าที่จะพิจารณาใช้กฎหมายอื่นเข้ามาคัดแยก เช่น สิทธิแรงงาน การค้าประเวณี ขอทาน และคุ้มครองสิทธิเด็ก การปรับแก้กฎหมายป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ให้ครอบคลุมความผิดฐานการบังคับใช้แรงงานช่วยให้กระบวนการการคัดแยกมีประสิทธิภาพและผู้เสียหายได้รับการคุ้มครองมากขึ้น อย่างไรก็ตาม (ตุลาคม

---

[7] คณะกรรมการปราบปรามการค้ามนุษย์. แผนบูรณาการปฏิบัติเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการคัดแยกผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ลงวันที่ 21 ธันวาคม 2559 สืบค้นได้ใน http://www.ogad.ago.go.th/dagsu/images/stories/v60/v209.pdf และ แนวปฏิบัติและทางเพิ่มประสิทธิภาพในการคัดแยกผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ สืบค้นได้ใน: http://legal.labour.go.th/2018/attachments/article/318/20190501160725142.pdf

2562) ยังไม่มีมาตรการคุ้มครองผู้เสียหายจากการถูกบังคับใช้แรงงานอย่างชัดเจนดังกรณีการค้ามนุษย์ และยังไม่มีการจับกุมผู้กระทำผิดและช่วยเหลือผู้เสียหายตามองค์ประกอบความผิดของการบังคับใช้แรงงานในรูปแบบที่ไม่ได้เข้าองค์ประกอบความผิดกรณีค้ามนุษย์เกิดขึ้น

กรณีการคัดแยกผู้เสียหายที่เป็น ‘เด็ก’ มีความละเอียดอ่อน การสัมภาษณ์เพื่อคัดแยกระบุตัวผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในกรณีที่มีเด็กให้ดำเนินการตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ต้องมีตัวแทนทีมนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เข้าร่วมตลอดกระบวนการคัดแยก และสามารถมีบุคคลที่เด็กไว้ใจร่วมในกระบวนการคัดแยกได้ อย่างไรก็ตาม ในแผนบูรณการฯ ไม่ได้กำหนดให้เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กเข้าร่วมในการสัมภาษณ์คัดแยก

ความสำคัญของการระบุอายุในกระบวนการสัมภาษณ์คัดแยกกรณีมีบุคคลสงสัยว่าเป็นเด็ก มีความสำคัญต่อการดำเนินการคดีกับผู้ต้องหาในความผิดฐานค้ามนุษย์มาก ดังอธิบายในบทที่ 1 และมีความสำคัญในการเลือกใช้กระบวนการคุ้มครองภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กเป็นอันดับแรก ซึ่งสัมพันธ์กับแนวปฏิบัติในกระบวนการทางกฎหมายวิธีการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน ซึ่งประเด็นนี้มีความละเอียดอ่อนและสำนักงานอัยการสูงสุดได้กำหนดแนวปฏิบัติในกรณีมีความสงสัยเรื่องอายุของผู้เสียหายดังปรากฏตามหนังสือเรื่อง ‘ซักซ้อมความเข้าใจแนวทางปฏิบัติในการดำเนินคดีค้ามนุษย์’ ลงวันที่ วันที่ 24 กันยายน 2561

- **ผู้เสียหายที่ถูกสัมภาษณ์จะคัดแยกจะออกเป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วย**

1) กลุ่มที่เป็นผู้เสียหาย

ส่งต่อให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) เพื่อดำเนินการช่วยเหลือและคุ้มครองตามมาตรา 33 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์

2) กลุ่มที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าเป็นผู้เสียหาย

ส่งต่อให้ พม. เพื่อดำเนินการคุ้มครองชั่วคราว ตามมาตรา 29 ของพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์[8]

[8] คู่มือฯ ปี 2560 ระบุเพิ่มเติม หากมีความจำเป็นต้องคุ้มครองเกินกว่า 24 ชั่วโมง พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อให้มีคำสั่งอนุญาต ศาลมีอำนาจอนุญาตได้ไม่เกิน 7 วัน โดยจะกำหนดเงื่อนไขใด ๆ ไว้ด้วยก็ได้ หากศาลไม่อนุญาต ให้ถือว่าการคุ้มครองชั่วคราวยุติ หากเป็นคนไทยจะได้รับการ

3) **กลุ่มที่มีความเห็นแย้ง หรือรอการวินิจฉัย**

ส่งต่อให้สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง (ตม.) โดยใช้อำนาจตามมาตรา 54 ของพระราชบัญญัติตรวจคนเข้าเมือง พ.ศ.2521 นำเข้าพักอาศัยในสถานที่ที่กำหนดไว้

4) **กลุ่มที่ไม่ได้เป็นผู้เสียหายแต่เป็นพยาน**

ส่งต่อให้ ตม. ใช้อำนาจตามมาตรา 54 เพื่อนำเข้าพักอาศัยในสถานที่ที่กำหนดไว้ ให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติประสานงานกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงแรงงานในการอนุญาตให้แรงงานต่างชาติทำงานได้ภายใน 15 วัน ตามเงื่อนไขที่กำหนด

5) **กลุ่มที่ไม่ได้เป็นผู้เสียหายแต่เป็นแรงงานที่ต้องได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายแรงงาน**

ให้แยกกลุ่มย่อยเป็นกลุ่มแรงงานที่อายุต่ำกว่า 18 ปี กลุ่มแรงงานที่อายุมากกว่า 18 ปี และกลุ่มแรงงานต่างชาติที่อายุมากกว่า 18 ปี

ในกระบวนการคัดแยก คู่มือฯ ของ พม. ปี 2560 ได้ระบุในหมายเหตุ กรณีบุคคลอายุไม่เกิน 18 ปีบริบูรณ์ เป็นผู้เสียหายหรือไม่เป็นผู้เสียหาย ไม่ยินยอมเข้ารับการช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพ

ปล่อยตัว และคนต่างชาติจะต้องดำเนินคดีตามกฎหมายอื่นต่อไป หากศาลอนุญาต เมื่อครบกำหนดแล้วยังไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นผู้เสียหายหรือไม่ ถือว่าการคุ้มครองยุติ แต่หากระบุได้ว่าเป็นผู้เสียหาย ให้นำตัวบุคคลนั้นเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองช่วยเหลือต่อไป

พนักงานสอบสวนหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ (แล้วแต่กรณี) อาจมอบตัวบุคคลนั้นให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546[9] เพื่อสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพระหว่างสอบสวน

4. การสอบสวนข้อเท็จจริงกับผู้เสียหายที่เป็นเด็ก

คดีค้ามนุษย์ในทุกกรณีให้ถือเป็นคดีอาญาแผ่นดิน การสอบสวนเริ่มต้นได้ทั้งด้วยการร้องทุกข์หรือการกล่าวโทษ การสอบสวนผู้เสียหายที่เป็นเด็ก ให้ใช้วิธีพิจารณาความอาญา การถามปากคำ และการสืบพยานเด็ก ตามที่บัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ.2542 มาตรา 133 ทวิ วรรคหนึ่งและวรรคสอง แก้ไขเพิ่มเติมโดย พรบ.แก้ไขเพิ่มเติมปวิ อ. (ฉบับที่ 26) พ.ศ.2550

มาตรา 133 ทวิ กำหนดไว้ว่า “ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย อันมิใช่ความผิดที่เกิดจากการชุลมุนต่อสู้ ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ความผิดฐานกรรโชก ชิงทรัพย์และปล้นทรัพย์ ตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ หรือคดีความผิดอื่นที่มีอัตราโทษจำคุก ซึ่งผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี การถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ให้พนักงานสอบสวนแยกกระทำเป็นส่วนสัด ในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำเด็กนั้น และในกรณีที่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ เห็นว่าการถามปากคำเด็กคนใดหรือคำถามใด อาจจะมีผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจเด็กอย่างรุนแรง ให้พนักงานสอบสวนถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เป็นการเฉพาะตามประเด็นคำถามของพนักงานสอบสวน โดยมิให้เด็กได้ยินคำถามของพนักงานสอบสวนและห้ามมิให้ถามเด็กซ้ำซ้อนหลายครั้ง โดยไม่มีเหตุอันสมควร

ในการดำเนินการมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการทราบ รวมทั้งแจ้งให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กทราบถึงสิทธิตามวรรคหนึ่งด้วย

[9] เป็นเพียงการกำหนดในคู่มือเท่านั้น ไม่ได้มีสถานเป็นกฎหมาย จึงขึ้นอยู่กับพนักงานสอบสวนที่จะดำเนินการตามพระบัญญัติคุ้มครองเด็ก หรือพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง

- นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือพนักงานอัยการที่เข้าร่วมในการถามปากคำ อาจถูกผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กตั้งรังเกียจได้ หากมีกรณีดังกล่าวให้เปลี่ยนตัวผู้นั้น
- ภายใต้บังคับแห่ง มาตรา 139 การถามปากคำเด็กตามวรรคหนึ่ง กำหนดให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงการถามปากคำดังกล่าว ซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยาน
- ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่ง ซึ่งมีเหตุอันควรไม่อาจรอนักจิตวิทยา หรือ นักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการเข้าร่วม ในการถามปากคำพร้อมกันได้ ให้พนักงานสอบสวนถามปากคำเด็กโดยมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งตามวรรคหนึ่งอยู่ร่วมด้วยก็ได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจรอบุคคลอื่นไว้ในสำนวนการสอบสวน และมิให้ถือว่าการถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กในกรณีดังกล่าวที่ได้กระทำไปแล้วไม่ชอบด้วยกฎหมาย
- เมื่อสอบปากคำเบื้องต้นเสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้พนักงานสอบสวนทำหนังสือส่งตัวผู้เสียหายเข้ารับการคุ้มครองสวัสดิภาพตามสิทธิเด็ก ภายใต้การดูแลของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) โดยเร็ว หรือผู้เสียหายสามารถเลือกไปอยู่ภายใต้การดูแลของบ้านพักเอกชนที่จดทะเบียนด้านการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551
- เมื่อพนักงานสืบสวนทำสำนวนส่งฟ้องต่ออัยการแล้ว ให้พนักงานอัยการแจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายทราบว่า ผู้เสียหายมีสิทธิแต่งตั้งทนายเป็นโจทก์ร่วมในการดำเนินคดีตามมาตรา 30 ของประมวลกฎหมายพิจารณาความอาญา และในการเรียกค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ และมาตรา 34 ของตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ กำหนดให้ผู้มีสิทธิจะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย[10]

---

[10] คำสั่งสำนักงานอัยการสูงสุด เรื่อง การแจ้งให้ผู้เสียหายทราบว่าผู้เสียหายมีสิทธิเป็นโจทก์ร่วมกับนักงานอัยการในคดีค้ามนุษย์ ลงวันที่ 22 พฤษภาคม 2560 สืบค้นได้ใน: http://www.caht.ago.go.th/images/announcement/%20191-22-5-60.pdf

5. การปกป้องคุ้มครองผู้เสียหาย

การปกป้องคุ้มครองผู้เสียหายให้ดำเนินการตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ สามารถแบ่ง 3 ส่วนหลัก ได้แก่

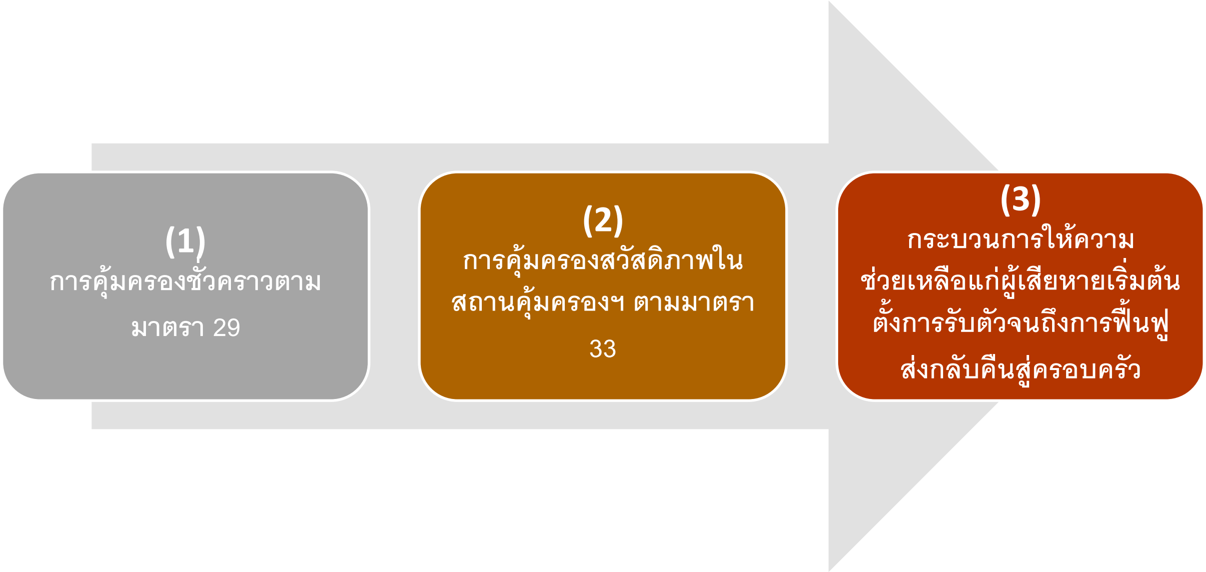

สามารถดูรายละเอียดในคู่มือปฏิบัติงานของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม) และระเบียบของ พม. ว่าด้วยการให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายจากการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ พ.ศ. 2552 ลงวันที่ 5 สิงหาคม 2552 ซึ่งการคุ้มครองผู้เสียหายมีสาระสำคัญ ดังนี้

(1) จัดให้บุคคลดังกล่าวอยู่ในการคุ้มครองเป็นการชั่วคราวในสถานแรกรับตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปราม การค้าประเวณี หรือสถานแรกรับตามกฎหมายว่าด้วย การคุ้มครองเด็ก สถานสงเคราะห์อื่น ๆ ของรัฐหรือเอกชน หรือที่อื่นใด ซึ่งไม่ใช่ห้องขัง หรือสถานคุมขัง โดยคำนึงถึงความเหมาะสม รวดเร็ว และปลอดภัย

(2) ห้ามเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลที่อยู่ในความคุ้มครองเป็นการชั่วคราว เว้นแต่เป็นการให้ข้อมูลเพื่อประโยชน์ของทางราชการ และพนักงานเจ้าหน้าที่จัดทำบันทึกข้อมูลแสดงรายละเอียดพฤติการณ์ วัน เวลา และสถานที่ที่ดำเนินการคุ้มครองชั่วคราวบุคคลซึ่งอาจจะเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

(3) การคุ้มครองชั่วคราวกระทำไม่เกิน 24 ชั่วโมงนับแต่เริ่มดำเนินการคุ้มครองชั่วคราว เว้นแต่จะมีคำสั่งศาลเป็นอย่างอื่น เมื่อปรากฏข้อเท็จจริงว่า บุคคลที่ได้รับการคุ้มครองชั่วคราวไม่ใช่ผู้เสียหายจากการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ให้การคุ้มครองสิ้นสุดลง และให้ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการตามกฎหมายอื่นต่อไป แต่หากข้อเท็จจริงปรากฏว่าเป็นผู้เสียหายจากการการค้ามนุษย์ ให้ดำเนินการมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551

6. การดำเนินการคุ้มครองผู้เสียหาย

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ได้จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานเพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 คู่มือฯ มีการปรับแก้หลายรอบ ฉบับล่าสุดปี 2561 มีเนื้อหาครอบคลุมการทำงาน 5 กระบวนการ สรุปดังนี้

1) การรับมอบผู้เสียหาย

เมื่อหน่วยงาน / องค์กรต่าง ๆ นำส่งผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์เข้ารับการคุ้มครองในสถานคุ้มครองสวัสดิภาพ เจ้าพนักงานบ้านพักจะดำเนินการงานเอกสาร ตรวจร่างกาย ตรวจทรัพย์สินที่ติดตัว และจัดหาของใช้ส่วนตัวที่จำเป็นเบื้องต้นให้แก่ผู้เสียหาย

2) กระบวนการแรกรับ

นักสังคมสงเคราะห์ / เจ้าหน้าที่ห้องแรกรับ / เจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย จะให้ข้อมูลชี้แจงรายละเอียดเบื้องต้น ให้ผู้เสียหายทราบสิทธิและบริการต่าง ๆ ระหว่างรับการคุ้มครองสวัสดิภาพ เจ้าหน้าที่จะทำการสัมภาษณ์และประเมินผู้เสียหายก่อนให้บริการ ดังนี้

(1) การปฐมนิเทศ / แจ้งสิทธิและหน้าที่

(2) การสัมภาษณ์ข้อเท็จจริงเบื้องต้น นักสังคมสงเคราะห์และนักจิตวิทยาจะสัมภาษณ์ข้อเท็จจริงเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพปัญหา หรือผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหาย เพื่อคัดกรองและวิเคราะห์สภาพจิตใจ ความพร้อมของผู้เสียหายก่อนส่งเข้าร่วมกิจกรรมที่เหมาะสม หรือให้ความช่วยเหลือกรณีเร่งด่วน

(3) การตรวจสุขภาพทางกายและจิตใจเบื้องต้น

(4) การสำรวจ / ประเมินความพร้อมก่อนเข้าฝึกอาชีพซึ่งเป็นกิจกรรมอาชีวบำบัด

3) กระบวนการคุ้มครองช่วยเหลือ

ดำเนินการอย่างเหมาะสมตามข้อมูลที่ได้จากกระบวนการแรกรับ และสิทธิประโยชน์อื่น ๆ ดังนี้

(1) การแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมโดยนักสังคมสงเคราะห์

(2) การวิเคราะห์ผู้เสียหายเพื่อวางแผนและดำเนินการให้ความช่วยเหลือ ทีมสหวิชาชีพดำเนินการจัดประชุม โดยนำข้อเท็จจริงที่ได้จากการสัมภาษณ์ ในด้านต่าง ๆ มา

วิเคราะห์ วางแผนและดำเนินการให้ความช่วยเหลือด้านร่างกาย จิตใจ สังคม การศึกษา ทักษะวิชาชีพ กฎหมาย สันทนาการ และการติดตาม

(3) การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย อำนวยความสะดวกในกระบวนการยุติธรรม รวมถึง สนับสนุนการเข้าถึงสิทธิตามกฎหมาย เช่น ค่าสินไหมทดแทน ค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา ค่าจ้างค้างจ่าย การขออนุญาตให้อยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว กรณีที่เป็นเด็กยึดกระบวนการ ป. วิอาญาเด็ก

4) กระบวนการส่งกลับคืนสู่สังคม

การส่งกลับเป็นการดำเนินงานระหว่างรัฐบาลภายใต้กรอบบันทึกความเข้าใจ (MOU) ระดับทวิภาคี ว่าด้วย การขจัดการค้าเด็กและสตรีและการช่วยเหลือเหยื่อของการค้ามนุษย์ (MOU on Bilateral Cooperation for Eliminating Trafficking in Children and Women and Assisting Victims of Trafficking) ที่รัฐบาลไทยได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจร่วมกับรัฐบาลกัมพูชาปี 2546 กับรัฐบาลลาว ปี 2548 กับรัฐบาลเวียดนาม ปี 2551 และกับรัฐบาลเมียนมา ปี 2552 ปัจจุบันมีความริเริ่มปรับปรุงแก้ไขเนื้อหา MoU ให้สามารถรับมือกับสถานการณ์การค้ามนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ [11] ขั้นตอนในการดำเนินการส่งกลับคืนสู่สังคมมีดังต่อไปนี้

(1) สถานคุ้มครองสวัสดิภาพจากการค้ามนุษย์ จะประเมินความพร้อมครอบครัว

(2) สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ จัดประชุมทีมสหวิชาชีพ เพื่อประเมินความพร้อมของผู้เสียหายในการกลับคืนสู่ครอบครัวและสังคม

(3) สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ จัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมโดยให้ความรู้ในการป้องกันตนเอง สร้างภูมิคุ้มกัน และปรับทัศนคติไม่ให้ผู้เสียหายกลับมาเป็นผู้เสียหายซ้ำ รวมถึงกำหนดแผนงานในการให้ความช่วยเหลือเป็นรายบุคคลในการส่งกลับคืนสู่ครอบครัวและสังคม

กรณีผู้เสียหายที่ต้องไปตั้งถิ่นฐานใหม่ยังประเทศที่สาม จะมีองค์กรศูนย์สนับสนุนการไปตั้งถิ่นฐานใหม่ (Resettlement Support Center - RSC) เข้ามาจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมให้กับผู้เสียหาย

(4) ขั้นตอนการส่งกลับคืนสู่ครอบครัวและสังคม กรณีที่เป็นคนต่างชาติ สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ แจ้งกองต่อต้านการค้ามนุษย์ ประสานหน่วยงานในประเทศต้นทาง เพื่อพิสูจน์สัญชาติ รวมถึงติดตามและประเมินความพร้อมของครอบครัว

---

[11] ยังมีกลไกระหว่างประเทศและระดับภูมิภาคอื่น ๆ ที่รัฐบาลไทยลงนาม เช่น กระบวนการบาหลี (Regional Ministerial Conference on People Smuggling, Trafficking in Persons and Related Transnational Crime - Bali Process) เป็นการประชุมระดับรัฐมนตรีของประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกเกี่ยวกับการลักลอบขนคนเข้าเมือง การค้ามนุษย์ และอาชญากรรมข้ามชาติที่ มีกลไกภายใต้กรอบอาเซียนเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ที่ไทยเป็นภาคี เช่น สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาของภูมิภาคอาเซียน (The Treaty on Mutual Legal Assistance in Criminal Matters among Like-Minded ASEAN Member Countries) และอนุสัญญาอาเซียนว่าด้วยการต่อต้านการค้ามนุษย์โดยเฉพาะสตรีและเด็ก (ASEAN Declaration Against Trafficking in Persons Particularly Women and Children)

เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการคุ้มครองในประเทศไทย และประเทศต้นทางยืนยันการรับตัวกลับประเทศภูมิลำเนา เจ้าหน้าที่จะเดินทางไปส่งกลับประเทศอย่างปลอดภัย

5) กระบวนการติดตามผลการส่งกลับคืนสู่ครอบครัวและสังคม

กรณีคนไทย ประเมินผลตามแผนฟื้นฟูและพัฒนารายบุคคล เมื่อผู้เสียหายสามารถอยู่ได้เป็นปกติจึงจะยุติการให้บริการ

กรณีคนต่างชาติดำเนินการตามกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศต้นทางหรือบันทึกข้อตกลงระหว่างประเทศ (MOU) กำหนดแผนร่วมกันให้มีการจัดประชุมระหว่างประเทศ หรือ Case Management Meeting (CMM) เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลผู้เสียหายและรายงานผลการดำเนินงานของแต่ละประเทศ ประสานองค์กรระหว่างประเทศในพื้นที่ให้ติดตามประเมินผลการกลับคืนสู่ครอบครัวและสังคม

7. สรุปการดำเนินการคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่เป็นเด็กต่างชาติ

การปกป้องสิทธิเด็กในกระบวนการยุติธรรมและการคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นเด็กต่างชาติ รัฐบาลมีแนวทางปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนที่ชัดเจนตามแผนบูรณาการปฏิบัติเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการคัดแยกผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ 2559 คู่มือปราบปรามการค้ามนุษย์และคุ้มครองช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ พ.ศ.2560 คู่มือการปฏิบัติงานเพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2561 ในกระบวนการส่งผู้เสียหายเด็กกลับประเทศต้นทาง โดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้าน รัฐบาลไทยได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจร่วมกับรัฐบาลกัมพูชา รัฐบาลลาว รัฐบาลเวียดนาม และรัฐบาลเมียนมา

กลไกการประชุมระหว่างประเทศ (Case Management Meeting: CMM) ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลผู้เสียหายและรายงานผลการดำเนินงานของแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ แผนบูรณาการฯ และคู่มือต่าง ๆ ที่ถูกนำมาใช้เป็นเพียงแนวปฏิบัติที่ไม่มีผลบังคับใช้เท่ากับกฎหมาย และหน่วยงานในสังกัดกระทรวงพัฒนาสังคมและมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ที่มีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพในการปกป้องสิทธิเด็กและให้การคุ้มครองเด็กกลับไม่มีหน้าที่หลักตามกฎหมายในการพิจารณาให้การคุ้มครองเด็กในขั้นตอนการจับกุม การสืบสวน และการสัมภาษณ์คัดแยก การดำเนินการในขั้นตอนเหล่านี้อยู่ในความรับผิดชอบหลักของพนักงานสอบสวนที่มีหน้าที่หลักตามกฎหมายอื่น ผลที่ตาม คือ อาจทำให้เด็กเสียโอกาสได้รับการคุ้มครองพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กเป็นลำดับแรกก่อนการพิจารณาใช้กฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การหากพิจารณาใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์เป็นลำดับแรก อาจทำให้เด็กไม่ถูกส่งตัวไปรับการคุ้มครองจนกระทั่งการสัมภาษณ์คัดแยกแล้วเสร็จ เป็นต้น

ประเด็นต่อเนื่องกันคือ รัฐไทยยังไม่มีแนวปฏิบัติชัดเจนในการคุ้มครองดูแลเด็กที่ไม่ได้รับการคัดแยกว่าเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ แต่ถูกคัดแยกเป็นเด็กกลุ่มเสี่ยงอื่น ๆ ที่ไม่มีสัญชาติไทย แม้เด็กกลุ่มเสี่ยงมีสิทธิได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก แต่รัฐไทยยังไม่มีระเบีย บคุ้มครองชัดเจนดังเช่นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ อีกทั้งพนักงานสอบสวนอาจพิจารณาใช้กฎหมายอื่นก่อนให้การคุ้มครองเด็กตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก ทำให้เด็กกลุ่มเสี่ยงมีโอกาสต่อการถูกดำเนินการตามข้อหาหลบหนีเข้าเมือง

และถูกส่งตัวให้สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองผลักดันออกนอกประเทศ แทนที่เด็กควรส่งตัวไปรับการคุ้มครองตามสิทธิเด็กยังหน่วยงานสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เพื่อการเตรียมความพร้อมก่อนถูกส่งกลับประเทศต้นทาง

บทที่ 3
ข้อท้าทายและแนวปฏิบัติในการทำงานคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นเด็กต่างชาติ

การค้ามนุษย์ที่มีผู้เสียหายเป็นเด็กเป็นหนึ่งในปัญหาที่ประเทศไทยกำลังเผชิญ การค้ามนุษย์ในเด็กที่เกี่ยวกับการค้าประเวณีออนไลน์มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น การค้าประเวณีออนไลน์ยังมีความซับซ้อนมากกว่าการค้าประเวณีรูปแบบเดิม ปัจจุบันการค้าประเวณีออนไลน์เป็นอีกหนึ่งความท้าทายสำคัญของรัฐบาลไทยในการป้องกันปราบปราม และช่วยเหลือผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการค้าประเวณีออนไลน์โดยเฉพาะเด็ก

รัฐบาลไทยได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปกป้องคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่เป็นเด็กออกแนวปฏิบัติที่ยึดหลักสิทธิเด็ก ในกรณีเด็กต่างชาติ รัฐบาลไทยยังมีความร่วมมือระดับภูมิภาคและทวิภาคีโดยเฉพาะกับประเทศเพื่อนบ้าน มีความพยายามพัฒนากลไกภายในและความร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนในการทำงาน แต่ในทางปฏิบัติมีความท้าทายจากหลายปัจจัยในการแปรหลักการไปปฏิบัติการ เช่น ความกดดันของพนักงานผู้ปฏิบัติหน้าที่จากสถานการณ์เฉพาะหน้าและเป้าหมายเชิงนโยบาย ช่องว่างของตัวบทกฎหมายและการตีความกฎหมายที่มีผลต่อการทำงานและการกำหนดเป้าหมายที่ควรเน้นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์เป็นหลัก ประสิทธิภาพในการประสานงานและบูรณาการทำงานระหว่างหน่วยงานในประเทศไทยและระหว่างประเทศ ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคม ความเชี่ยวชาญของผู้ปฏิบัติงานหลักและฝ่ายสนับสนุน การใช้จ่ายงบประมาณกองทุนเพื่อการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์

บทนี้อภิปรายข้อท้าทายในการปฏิบัติตามกฎหมายและนโยบายตามกระบวนการ 5 ขั้นตอน (1) การสืบสวนและรับแจ้งเหตุ (2) การจับกุมผู้ต้องหาและการเข้าช่วยเหลือผู้เสียหาย (3) การคัดแยกผู้เสียหาย (4) การสอบสวนข้อเท็จจริงกับผู้เสียหาย (5) การปกป้องคุ้มครองผู้เสียหาย และประเด็นเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหาย

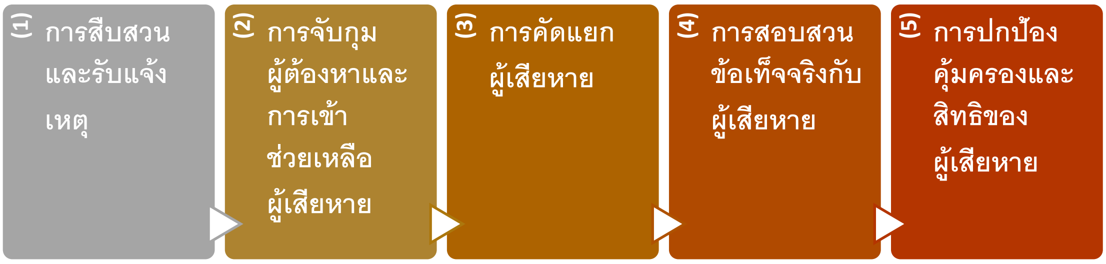

1. การสืบสวนและรับแจ้งเหตุ

ในกระบวนการสืบสวนและรับแจ้งเหตุมีช่องทางสามารถดำเนินการได้ และมีหน่วยงานรับผิดชอบภายใต้กฎหมายหลายฉบับดังอธิบายในบทที่ 2 หัวข้อที่ 1 สำนักงานตำรวจแห่งชาติมีหน่วยงานในสังกัดทั้งระดับภูมิภาคและท้องถิ่นครอบคลุมทุกท้องถิ่น มีการตั้งหน่วยงานเฉพาะกิจเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์มีประสิทธิภาพ เช่น กองบังคับการปราบปรามการค้ามนุษย์ (ปคม.) อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติมีความท้าทายจากหลายปัจจัยที่สัมพันธ์กัน ทำให้ผู้เสียหายโดยเฉพาะเด็กต่างชาติซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบางพิเศษเข้าไม่ถึงความช่วยเหลือ เจ้าพนักงานไม่สามารถรวบรวมพยานหลักฐานได้เพียงพอ หรือไม่รัดกุมในการขยายผลจับกุมดำเนินคดีผู้ถูกกล่าวหา แม้ว่าสามารถชี้ตัวผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดได้ก็ตาม เมื่อไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอ เจ้าหน้าที่อาจปฏิเสธการรับแจ้งเหตุและยุติการสืบสวนเพื่อขยายผลดำเนินคดี เพราะเจ้าหน้าที่กลัวอิทธิพลของผู้ถูกกล่าวหา และมีความกังวลต่อความเสี่ยงในการถูกฟ้องกลับ โดยมีปัจจัยหลัก ดังนี้

การสืบสวนและรับแจ้งเหตุ	**ข้อจำกัดภายในตัวผู้ที่อาจเข้าข่ายเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่มักตกอยู่ในสภาพถูกควบคุมทางกายภาพ ถูกข่มขู่ให้หวาดกลัวทั้งเจ้าหน้าที่รัฐและผู้กระทำความผิด**
	ผู้ที่อาจเข้าข่ายเป็นเสียหายที่เป็นคนต่างชาติยังมีข้อจำกัดในการสื่อสาร
	อิทธิพลของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดที่สัมพันธ์กับการทุจริตรับผลประโยชน์ของเจ้าพนักงาน
	การรวบรวมและสืบหาพยานหลักฐาน
	การทับซ้อนในการดำเนินการจากกรณีมีหลายหน่วยงานที่ใช้อำนาจภายใต้กฎหมายแตกต่างกัน

1) **ข้อจำกัดภายในตัวผู้ที่อาจเข้าข่ายเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่มักตกอยู่ในสภาพถูกควบคุมทางกายภาพ ถูกข่มขู่ให้หวาดกลัวทั้งเจ้าหน้าที่รัฐและผู้กระทำความผิด** ทำให้ผู้เสียหายมีความหวาดกลัวและมีความกังวลในการตัดสินใจไปขอความช่วยเหลือ มีความยากลำบากในการหลบหนีไปขอความช่วยเหลือหรือไปแจ้งความ
2) **ผู้ที่อาจเข้าข่ายเป็นเสียหายที่เป็นคนต่างชาติยังมีข้อจำกัดในการสื่อสาร** เมื่อผู้ที่อาจเข้าข่ายเป็นเสียหายสามารถหลบหนีออกมาขอความช่วยเหลือ ก็อาจเจออุปสรรคด้านภาษาเพราะ

หน่วยงานในพื้นที่อาจไม่มีล่ามแปลภาษา ทำให้ผู้เสียหายไม่สามารถให้ข้อเท็จจริงแก่เจ้าพนักงานได้เพียงพอต่อการขยายผลทางคดีเพิ่มเติม และการกำหนดแนวทางให้ความช่วยเหลือผู้เสียหาย ซึ่งผู้ที่อาจเข้าข่ายเป็นเสียหายมีความเสี่ยงต่อการถูกดำเนินการภายใต้กฎหมายอื่น เช่น กฎหมายเกี่ยวกับคนเข้าเมืองและการทำงานของคนต่างชาติ เป็นต้น

3) **อิทธิพลของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดที่สัมพันธ์กับการทุจริตรับผลประโยชน์ของเจ้าพนักงาน** มีผลให้การสืบสวนหาเบาะแสของเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องบางกรณีไม่มีความก้าวหน้า ผู้ที่อาจเข้าข่ายเป็นเสียหายหรือผู้พบเห็นรู้สึกไม่ปลอดภัยในการให้เบาะแส ขอความช่วยเหลือและแจ้งความ

4) **การรวบรวมและสืบหาพยานหลักฐาน** เนื่องจากผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาจมีอิทธิพลและให้ผลประโยชน์แก่เจ้าพนักงาน ทำให้สามารถล่วงรู้แผนการทำงานของภาครัฐ สามารถเข้าถึงข้อมูลการรับแจ้งเหตุ ทำให้สามารถปกปิดและทำลายพยานหลักฐานได้ก่อนการดำเนินการเข้าจับกุมของเจ้าหน้าที่ ขณะที่การค้ามนุษย์บางกรณีเป็นเหตุที่เกิดผ่านมาเป็นเวลานาน ไม่สามารถยืนยันพยานหลักฐานได้ชัดเจนในทันที

5) **การทับซ้อนในการดำเนินการจากกรณีมีหลายหน่วยงานที่ใช้อำนาจภายใต้กฎหมายแตกต่างกัน** แม้มีแนวทางบูรณาการทำงานร่วมกันในการป้องกันและปราบปรมการค้ามนุษย์ แต่ก็มักไม่ถูกนำมาใช้ในขั้นตอนการสืบสวนและรับแจ้งเหตุ เนื่องจากแต่ละหน่วยงานมีขอบเขตหน้าที่ภายใต้กฎหมายเฉพาะของตัวเอง แต่ละหน่วยงานพยายามไม่ก้าวล่วงขอบเขตหน้าที่และภาระกิจของกันและกัน ที่สำคัญมีความกังวลเรื่องข้อมูลการข่าวรั่วไหลไปถึงผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดตามอธิบายในปัจจัยที่สี่ และเคยมีกรณีที่เมื่อหน่วยงานส่วนกลางรับแจ้งเบาะแสและจะดำเนินเข้าการจับกุม แต่การประสานงานกับเจ้าหน้าที่ระดับพื้นที่ในการสอบสวนรวบรวมพยานเพิ่มเติมมักไม่ได้ความร่วมมือเต็มประสิทธิภาพ เงื่อนไขเหล่านี้ ทำให้การแลกเปลี่ยนข้อมูลและการบูรณาการขาดประสิทธิภาพ

2. การจับกุมผู้ต้องหาและการเข้าช่วยเหลือผู้เสียหาย

ในการจับกุม มีหน่วยงานต้นเรื่องเป็นผู้รับผิดชอบหลักและต้องมีการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภายใต้แผนบูรณาการฯ ปี 2559 อย่างไรก็ตาม การบูรณาการยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ

การประสานงานระหว่างหน่วยงานเพื่อวางแผนและเข้าจับกุมยังทำไม่ได้เต็มที่จากหลายปัจจัยดังอธิบายในหัวข้อที่แล้ว และเคยเกิดกรณีเจ้าหน้าที่รัฐบางคนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ การวางแผนเข้าจับกุมผู้ถูกกล่าวหาและการช่วยเหลือผู้เสียหายในบางพื้นที่อาจต้องมีการซ้อนแผนเข้าดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ส่วนกลางแทนที่จะเป็นส่วนท้องถิ่น หรือมีดำเนินการโดยหน่วยงานที่ใช้อำนาจตามกฎหมายแตกต่างกัน หรือดำเนินการโดยหน่วยงานที่ถูกตั้งขึ้นเฉพาะกิจ

การขาดประสิทธิในการบูรณาการระหว่างหน่วยงานบางกรณีมีผลต่อการจัดเตรียมสถานที่พักระหว่างการสัมภาษณ์คัดแยก และมีผลให้เด็กได้รับการปฏิบัติตามแนวทางเดียวกันกับผู้ใหญ่

การให้การคุ้มครองเด็กในขั้นตอนการจับกุม ในเชิงหลักการ พนักงานสอบสวนสามารถประเมินเบื้องต้นก่อนเข้าจับกุมว่า ในกลุ่มผู้เสียหายมีเด็กรวมอยู่ด้วยหรือไม่ และสามารถพิจารณาให้ความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ได้ตั้งแต่กระบวนการเข้าจับกุม อย่างไรก็ตาม การคุ้มครองสิทธิเด็กส่วนมากเริ่มต้นเร็วที่สุดในกระบวนการสัมภาษณ์คัดแยก

3. การสัมภาษณ์คัดแยกผู้เสียหาย

การสัมภาษณ์คัดแยกผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์เป็นกระบวนเริ่มต้นที่มีความสำคัญในการช่วยเหลือผู้เสียหาย ดังที่ได้อธิบายในบทที่ 2 แต่กระบวนการสัมภาษณ์การคัดแยกกลับไม่ถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายอย่างชัดเจน ทำให้การสัมภาษณ์คัดแยกในระยะแรกที่ประกาศใช้กฎหมายป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ไม่มีประสิทธิภาพ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ปคม.) โดยกระทรวงพัฒนาสังคมและมั่นคงของมนุษย์ (พม.) จึงจัดทำแผนบูรณาการปฏิบัติเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการคัดแยกผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ปี 2559 เพื่อให้หน่วยงานที่มีหน้าที่ตามกฎหมายใช้เป็นแนวทางทำงานร่วมกัน นอกจากนี้ สำนักงานตำรวจแห่งชาติและ พม. ได้จัดทำคู่มือฯ เป็นแนวปฏิบัติสำหรับหน่วยงานภายในสังกัดตัวเอง อย่างไรก็ตาม มีข้อจำกัดและความท้าทายอีกหลายด้านที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสัมภาษณ์คัดแยก ดังนี้

1) ไม่มีกฎหมายว่าด้วยกระบวนการสัมภาษณ์คัดแยกชัดเจน

แม้มีนโยบายที่ระบุว่าเป็นกระบวนการเบื้องต้นที่นำไปสู่การดำเนินการตามกฎหมายอื่น มีการระบุถึงการจัดให้ผู้ที่อยู่ในกระบวนการคัดแยกได้รับการดูแลอย่างเหมาะสม ให้มีจัดสถานที่พักที่เหมาะสมและไม่ใช่สถานที่คุมขังโดยเร็วที่สุด แต่แผนบูรณาการฯ และปัจจุบันคู่มือการสัมภาษณ์คัดแยกที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดทำขึ้นมาก็มีสถานะเป็นเพียงแนวปฏิบัติไม่มีผลผลบังคับเช่นกฎหมาย

2) ข้อจำกัดที่เกิดจากกำหนดกรอบระยะเวลาการสัมภาษณ์คัดแยก มาตรา 29 ของพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์

กำหนดให้ดำเนินการแล้วเสร็จภายใน 24 ชั่วโมง หากไม่สามารถดำเนินการให้ได้ให้เจ้าหน้าที่ยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอขยายระยะเพิ่มเติมได้ 7 วัน กรอบระยะเวลานี้มีประเด็นที่เป็นความเห็นแย้งในระดับเจ้าพนักงานระดับปฏิบัติงาน โดยเฉพาะเมื่อมีผู้เสียหายจำนวนมากในสองประเด็น

ความเหมาะสมด้านกรอบระยะเวลา ข้อมูลจากการสัมภาณ์หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า หน่วยงานส่วนกลางภายใต้สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เห็นว่า กรอบระยะเวลาไม่เป็นอุปสรรคในทำงาน กรณีมีผู้เสียหายจำนวนมากสามารถจัดทีมสัมภาษณ์คัดแยกได้ตามเงื่อนกำหนดด้านเวลา ตรงกันข้าม เจ้าหน้าที่ตำรวจระดับท้องถิ่นและหน่วยงานอื่นในฐานะทีมสหวิชาชีพภายใต้แผนบูรณาการฯ เห็นว่า กรอบระยะเวลาเป็นอุปสรรคและมีผลต่อประสิทธิภาพสัมภาษณ์การคัดแยก โดยเฉพาะเมื่อมีผู้เสียหายจำนวนมาก เพราะ

การเร่งรีบดำเนินการภายใต้กรอบเวลาอันจำกัด ขณะที่ผู้เสียหายมีความเหนื่อยล้าจากการพักผ่อนไม่เพียงพอ หรือบางคนยังมีความกังวลเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะกรณีเด็กที่สภาพร่างกายและจิตใจอาจยังไม่พร้อมให้ความร่วมมือและให้ข้อมูล ขณะเดียวกัน เจ้าหน้าที่ก็มีความเหนื่อยล้าจากการทำงานต่อเนื่องนับตั้งแต่วางแผนเข้าจับกุม การเข้าจับกุม ซึ่งการทำงานเร่งรีบให้เสร็จทันกรอบเวลาอาจมีผลต่อการขาดตกบกพร่องในการสัมภาษณ์คัดแยกผู้เสียหาย

ความไม่ชัดเจนในทางปฏิบัติในการเริ่มต้นนับระยะเวลาในการดำเนินงานสัมภาษณ์คัดแยกผู้เสียหายตามมาตรา 29 เจ้าพนักงานผู้ปฏิบัติหน้าที่ยังมีความสับสนว่าควรเริ่มต้นนับเวลาใด ควรเริ่มนับทันทีเมื่อนำผู้เสียหายเข้ามายังสถานที่ที่จัดเตรียมสำหรับการสัมภาษณ์คัดแยก หรือควรเริ่มต้นนับเวลาภายหลังกระบวนการเตรียมตัวให้ผู้เสียหายมีความพร้อมให้ข้อมูลกับเจ้าหน้าที่เสียก่อน อย่างไรก็ตาม การดำเนินการที่ผ่านมาส่วนใหญ่มักเป็นไปอย่างเร่งรีบ มักเริ่มต้นนับเวลาทันทีที่นำผู้เสียหายเข้ามายังสถานที่สัมภาษณ์คัดแยก และไม่มีกระบวนการเตรียมความพร้อมให้กับผู้เสียหายก่อนเข้าสู่กระบวนการสัมภาษณ์คัดแยกอย่างเพียงพอ

3) ข้อจำกัดที่เกิดจากล่าม

การสื่อสารและการแปลภาษามีความสำคัญในขั้นตอนสัมภาษณ์คัดแยก เนื่องจากเป็นกระบวนการเริ่มต้นที่จะนำไปสู่ปกป้องคุ้มครองผู้เสียหาย การขยายผลดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหา หากดำเนินการไม่รัดกุมอาจนำไปสู่การยกฟ้องคดีภายหลัง ล่ามจึงต้องเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านภาษาและการแปล มีจริยธรรมวิชาชีพ มีความรู้ความเข้าใจหลักการทำงานกับกลุ่มผู้มีความเปราะบาง กฎหมายเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ และกระบวนการสัมภาษณ์คัดแยกผู้เสียหาย ที่ผ่านมาพบปัญหาในการจัดหาล่ามและคุณภาพหรือมาตรฐานวิชาชีพ เช่น

ปริมาณล่ามของหน่วยงานภาครัฐ แม้มีผู้ผ่านการอบรมล่ามสำหรับคดีค้ามนุษย์จำนวนไม่น้อย แต่ล่ามในสังกัดหน่วยงานภาครัฐกลับมีปริมาณไม่เพียงพอ ส่วนหนึ่งอาจเพราะภาครัฐไม่มีแนวทางจัดการหรือจัดจ้างที่ทำให้ล่ามยังคงอยู่ในระบบที่สามารถประสานเรียกใช้งานได้ ทำให้หลายกรณี ภาครัฐต้องขอความช่วยเหลือล่ามจากองค์กรภาคประชาสังคม

มาตรฐานด้านวิชาชีพ แม้ภาครัฐมีการอบรมเรื่องศัพท์เทคนิคและกระบวนการต่าง ๆ ภายใต้กฎหมายป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ทักษะการแปลและจริธรรมวิชาชีพล่าม แต่การอบรมมักทำเพียงครั้งเดียว ล่ามที่เคยผ่านการอบรมแล้วแทบไม่ได้รับอบรมซ้ำเพื่อยกระดับความรู้ให้ทันต่อกฎหมายและสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป ภาครัฐยังขาดมาตรการตรวจสอบคุณสมบัติของล่ามที่ผ่านการอบรมไปแล้วอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ การขาดแคลนล่ามก็ทำให้ในบางกรณี หน่วยงานภาครัฐใช้ล่ามที่ไม่เคยผ่านการอบรมมาก่อน ผลที่ตามมา คือ การสัมภาษณ์คัดแยกไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร และมีกรณีล่ามที่หน่วยงานภาครัฐนำมาใช้งานชั่วคราว เป็นผู้มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้ถูกกล่าวหาว่าค้ามนุษย์

ความหลากหลายทางภาษา การจัดหาล่ามแปลภาษาควรคำนึงถึงความหลากหลายทางภาษาและชาติพันธุ์ภายในของเพื่อนบ้านแต่ละประเทศ ในกรณีประเทศเมียนมานอกจากมีความหลากหลายทางภาษาและชาติพันธ์แล้ว ยังมีเงื่อนไขความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธ์ที่ควรเพิ่มการพิจารณาด้วย

4) ความไม่ชัดเจนด้านงบประมาณดูแลผู้ที่อยู่ในกระบวนการสัมภาษณ์คัดแยก

มาตรา 42 ให้มีกองทุนเพื่อการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ แต่ระเบียบการใช้จ่ายเงินกองทุนตามมาตรา 44 ไม่ได้บัญญัติครอบคลุมกระบวนการสัมภาษณ์คัดแยกไว้ชัดเจน แนวดำเนินการปฏิบัติที่ผ่านมา หน่วยงานที่รับผิดชอบเข้าช่วยเหลือและสัมภาษณ์คัดแยกผู้เสียหาย จะเป็นฝ่ายรับผิดชอบดูแลที่พักและอาหารการกินของผู้ที่อยู่ระหว่างการสัมภาษณ์คัดแยก เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานบางคนที่ใช้เงินส่วนตัวดูแลตัวเองและผู้ที่อยู่ในระหว่างการสัมภาษณ์คัดแยก เช่น ค่าอาหาร น้ำดื่ม ของใช้ส่วนตัว ฯลฯ

ความไม่ชัดเจนของกฎหมายและแนวปฏิบัตินี้มีผลทั้งต่อประสิทธิภาพการสัมภาษณ์คัดแยก สิทธิของผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหา สวัสดิการของเจ้าพนักงานผู้ปฏิบัติหน้าที่ ภาระรับผิดชอบของเจ้าพนักงานและหน่วยงานต้นสังกัด

นอกจากนี้ การขาดแหล่งงบประมาณยังมีผลต่อการจัดสถานที่พักที่มักไม่เหมาะสมเพียงพอ เช่น จัดให้พักรวมกันในห้องประชุมหรือหอประชุม แม้อาจมีการแยกห้องพักชายหญิง แต่เมื่อสถานที่เหล่านั้นไม่ได้ถูกออกแบบเพื่อการพักอาศัย จึงไม่เหมาะสมกับการพักผ่อน บรรยากาศไม่ผ่อนคลาย ไม่เอื้อให้มีความรู้สึกปลอดภัยและเป็นอิสระในการให้ความร่วมมือกับการสัมภาษณ์คัดแยก โดยเฉพาะเมื่อการสัมภาษณ์คัดแยกที่มีผู้เสียหายจำนวนมาก ต้องใช้เวลาดำเนินการหลายวัน

ในกรณีเด็ก การจัดที่พักที่ไม่เหมาะสมโดยเอาเด็กไปอยู่รวมกับผู้ใหญ่ อาจทำให้เด็กถูกข่มขู่จากผู้มีส่วนรู้เห็นกับขบวนการค้ามนุษย์ หรือถูกเกลี้ยกล่อมจากผู้ใหญ่จนทำให้เด็กไม่กล้าให้ข้อมูล หรือเด็กให้ข้อมูลที่ไม่เป็นจริง

นอกจากความไม่ชัดเจนในระเบียบการใช้งบประมาณ การจัดที่พักและการดูแลผู้ที่อยู่ในกระบวนการสัมภาษณ์คัดแยกอย่างไม่เหมาะสมยังเกิดจากปัจจัยสนับสนุนอื่น เช่น ประสิทธิภาพในการบูรณาการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ การใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานในการจัดให้พักในสถานที่เหมาะสมและไม่ใช่สถานที่คุมขัง เช่น การใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวนในการขอส่งตัวไปอยู่ในการดูขอบ้านพักของเอกชนและของรัฐ ในกรณีผู้เสียหายที่เป็นเด็ก เจ้าหน้าที่สามารถใช้ดุลพินิจส่งเด็กไปอยู่ในการคุ้มครองของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายคุ้มครองเด็กได้

การจัดให้มีที่พักและการดูแลผู้ที่อยู่ในกระบวนการสัมภาษณ์คัดแยกอย่างเหมาะสมเป็นประเด็นที่อยู่ในความห่วงใยของหลายฝ่าย เนื่องจากต่างก็ตระหนักดีถึงสิทธิพื้นฐานของผู้ที่อยู่ในกระบวนการสัมภาษณ์คัดแยก ประสิทธิภาพของการสัมภาษณ์คัดแยก และผลระยะยาวในการสร้างความมั่นใจให้กับผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรม

สำนักงานตำรวจแห่งชาติในฐานะหน่วยงานที่มีบทบาทและอำนาจหน้าที่หลักในกระบวนการนี้ ได้มีความพยายามขออนุมัติก่อตั้งบ้านพัก เพื่อใช้ในระหว่างสัมภาษณ์การคัดแยกแต่ยังไม่มีความคืบหน้าในการดำเนินการ ด้านหน่วยงานอื่น ๆ ในทีมสหวิชาชีพ แม้เห็นตรงกันในเรื่องความจำเป็นต้องมีสถานที่พักที่เหมาะสมกว่าแนวปฏิบัติในปัจจุบัน และหน่วยงานในทีมสหวิชาชีพเห็นตรงว่า หน่วยงานในสังกัด พม. มีความเชี่ยวชาญในการคุ้มครองผู้เสียหายมากหน่วยงานตำรวจ และมีความเชี่ยวชาญมากกว่าทุกหน่วยงานในทีมสหวิชาชีพ

5) ข้อจำกัดจากการตรวจพิสูจน์อายุ

การระบุอายุมีความสำคัญต่อการกำหนดมาตรการคุ้มครองผู้เสียหาย คุ้มครองสิทธิเด็กในกระบวนการยุติธรรม และการเอาผิดกับผู้ถูกกล่าวหา สำนักงานอัยการได้มีหนังสือซักซ้อมความเข้าใจแนวทางปฏิบัติในการดำเนินคดีค้ามนุษย์ ณ วันที่ 24 กันยายน 2561 เพื่อกำหนดแนวปฏิบัติในการตรวจสอบอายุให้มีข้อเท็จจริงที่หลักฐานทางวิทยาศาสตร์ เอกสาร และพยานปรากฏชัดเจน กรณีผู้เสียหายเป็นคนต่างชาติ ให้พนักงานสอบสวนประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของประเทศต้นทาง หรือสถานทูตเพื่อดำเนินการตรวจสอบยืนยันว่าผู้เสียหายเป็นบุคคลตามบัตรประจำตัว หรือหนังสือเดินทางที่แสดงอายุของตนหรือไม่ หากพนักงานสอบสวนไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอ พนักงานอัยการจะพิจารณาสั่งคดีเฉพาะข้อหาที่มีข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานมีความชัดเจนแล้ว โดยให้ชะลอการสั่งคดีค้ามนุษย์ไว้ก่อน ปัจจุบัน มีข้อจำกัดในการตรวจพิสูจน์และยืนยันอายุคนต่างชาติจาก 4 ปัจจัยหลัก

(1) การให้ข้อมูลอายุที่ไม่ตรงกับข้อเท็จจริงของผู้เสียหาย ผู้เสียหายเด็กอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ให้ต้องสมัครใจเข้ามาในประเทศไทยด้วยหนังสือเดินทางจริงแต่ระบุข้อมูลอายุไม่จริง เช่น เด็กอาจอายุ 15 ปี แต่ในเอกสารประจำตัวจากประเทศต้นทางระบุอายุ 20 ปี หรือการปลอมแปลงอายุ ประเด็นนี้เป็นปัญหาในกระบวนการพิสูจน์สัญชาติและการออกเอกสารประจำตัวของประเทศต้นทาง

ในการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ไทยมักพิจารณาเอกสารที่ออกให้โดยประเทศต้นทางเป็นลำดับต้น หากมีเหตุอันสงสัยว่าผู้เสียหายมีการใช้เอกสารประจำตัวที่ไม่สอดคล้องกับอายุจริง พนักงานสอบสวนถึงจะส่งตรวจอายุด้วยวิธีการทางการแพทย์

(2) การตรวจอายุด้วยวิธีการทางการแพทย์ เป็นหนึ่งในหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่ถูกนำมาใช้ประกอบการระบุอายุผู้เสียหาย แต่การตรวจทางแพทย์ไม่สามารถระบุอายุที่ชัดเจน จะได้ผลออกมาในลักษณะค่าเฉลี่ยช่วงอายุ เช่น ช่วงอายุเฉลี่ย 16-19 ปี ในกรณีเช่นนี้ หากเด็กยืนยันว่าสมัครใจเข้ามาทำงานอาจทำให้เสียโอกาสในการได้รับการคุ้มครองในฐานะเด็ก และมีส่งผลต่อการดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหาค้านมนุษย์ ที่กฎหมายกำหนดว่า เด็กหมายถึงผู้มีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ ณ วันเกิดเหตุ แต่เมื่อผลตรวจทางแพทย์ระบุช่วงอายุ 16 -19 ปี และผู้เสียหายจะใช้ช่องโหว่นี้เป็นข้อต่อสู้ทางคดี หรือพนักงานสอบสวนอาจสรุปสำนวนโดยยึดอายุตามระบุในหนังสือเดินทางว่ามากกว่า 18 ปีบริบูรณ์ หากไม่สามารถรวบรวมพยานหลักฐานอื่นประกอบได้รัดกุม เพื่อป้องกันไม่ให้ถูกฟ้องกลับภายหลังหากศาลพิจารณาว่าจำเลยไม่มีความผิด

(3) การประสานงานและความร่วมมือกับประเทศต้นทาง ในกรณีผลตรวจทางแพทย์ไม่ชัดเจนขัดแย้งกับเอกสารประจำตัวและคำให้การของผู้เสียหาย พนักงานสอบสวนต้องขอเอกสารแสดงตัวตนของผู้เสียหาย หรือประสานงานกับครอบครัวในประเทศต้นทาง เพื่อขอตรวจสอบพิสูจน์ยืนยันตัวตน ในการดำเนินการ หน่วยงานในประเทศต้นทางแม้ให้ความร่วมมือ แต่มักใช้เวลานานจนส่งผลกระทบต่อการสอบสวนดำเนินคดี

(4) การตรวจพิสูจน์สัญชาติ เป็นกระบวนการที่สามารถดำเนินควบคู่กับการสัมภาษณ์คัดแยกและการตรวจอายุขัย การระบุตัวตนเด็กในกรณีเอกสารยืนยันสัญชาติของผู้เสียหายยังไม่มีความชัดเจน กรณีไม่มีเอกสารแสดงสัญชาติแต่ไม่มีปัญหาสัญชาติ ให้การสืบหาครอบครัวโดยสืบค้นหาประวัติยืนยันแหล่งที่อยู่ได้ตามข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เสียหาย การทำงานในกระบวนนี้ ภาครัฐควรทำงานร่วมกับองค์กรประชาสังคม เพราะองค์กรประชาสังคมมีความคล่องตัวในการทำงานกับครอบครัวผู้เสียหายได้มากกว่า และมีประสบการณ์ทำงานกับชุมชนรวมถึงเครือข่ายทางสังคมในระดับกว้างและลึกกว่าภาครัฐ

ข้อท้าทายในการสัมภาษณ์คัดแยกผู้เสียหาย	**ไม่มีกฎหมายว่าด้วยกระบวนการสัมภาษณ์คัดแยกชัดเจน**	
	ข้อจำกัดที่เกิดจากกำหนดกรอบระยะเวลาการสัมภาษณ์คัดแยก มาตรา 29	ความเหมาะสมด้านกรอบเวลา
		ความไม่ชัดเจนในทางปฏิบัติในการเริ่มต้นนับระยะเวลาในการดำเนินงานสัมภาษณ์คัดแยกผู้เสียหายตามมาตรา 29
	ข้อจำกัดที่เกิดจากล่าม	ปริมาณล่ามของหน่วยงานภาครัฐ
		มาตรฐานด้านวิชาชีพ
		ความหลากหลายทางภาษา
	ความไม่ชัดเจนด้านงบประมาณดูแลผู้ที่อยู่ในกระบวนการสัมภาษณ์คัดแยก	
	ข้อจำกัดจากการตรวจพิสูจน์อายุ	การให้ข้อมูลอายุที่ไม่ตรงกับข้อเท็จจริงของผู้เสียหาย
		การตรวจอายุด้วยวิธีการทางการแพทย์
		การประสานงานและความร่วมมือกับประเทศต้นทาง
		การตรวจพิสูจน์สัญชาติ

4. การสอบสวนข้อเท็จจริงกับผู้เสียหายที่เป็นเด็ก

เช่นเดียวกันกับกระบวนการสัมภาษณ์คัดแยกผู้เสียหาย ผู้เสียหายควรได้รับการฟื้นฟูสภาพจิตใจและมีการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่กระบวนการสอบสวน อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ การสอบสวนมักดำเนินการอย่างเร่งรีบ เพราะการดำเนินการเกี่ยวกับคดีค้ามนุษย์ถูกกำกับด้วยกรอบระยะเวลาภายใต้นโยบายรัฐที่มองว่า ความรวดเร็วในการดำเนินการสะท้อนถึงความสำเร็จในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ นอกจากนี้ การยังมีประเด็นเรื่องความซ้อนทับระหว่างสิทธิตามกฎหมายของผู้เสียหายกับผู้ถูก

กล่าวหา แม้ผู้ที่เข้าข่ายการเป็นผู้เสียหายรวมถึงผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์มีสิทธิได้รับการปกป้องคุ้มครองและช่วยเหลือตามระบุในมาตรา 29 และมาตรา 33 แต่ภายใต้กฎหมายเดียวกันนี้ ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดยังคงมีสิทธิ์ในฐานะผู้บริสุทธิ์ การควบคุมตัวระหว่างการสอบหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมจึงกระทำได้เท่าที่จำเป็น เพื่อไม่ให้ละเมิดสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ความเร่งรีบในการสอบสวนนี้ขัดแย้งกับแนวปฏิบัติในการเตรียมพร้อมและสร้างความมั่นใจให้ผู้เสียหายในการให้ข้อเท็จจริงและให้ความร่วมมือในกระบวนการยุติธรรม

การสอบสวนและการพิจารณาคดีในกรณีที่มีผู้เสียหายเป็นเด็ก ดำเนินการตามวิธีพิจารณาความอาญา การถามปากคำ และการสืบพยานเด็ก รายละเอียดตามอธิบายในบทที่ 2 อย่างไรก็ตาม การดำเนินที่เร่งรีบก็มีผลให้การสอบสวนตามป.วิอาญาเด็กมิได้นำไปสู่การสร้างบรรยากาศให้เด็กผ่อนคลายและเชื่อใจให้ความร่วมมือกับการสอบสวน

ในการสอบสวนเด็ก การเตรียมความพร้อมก่อนสอบสวนมีความสำคัญ ควรมีการฟื้นฟูสภาพจิตใจเด็ก เพื่อให้เด็กรู้สึกปลอดภัย มีความไว้วางใจเจ้าหน้าที่ และเชื่อมั่นในสิทธิของตัวเองในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม เพราะเด็กที่เป็นผู้เสียหายอาจเผชิญการบังคับแสวงหาผลประโยชน์ การถูกข่มขู่มาอย่างยาวนาน จนไม่ได้มีความไว้วางใจบุคคลภายนอก และอาจไม่ให้ความร่วมมือในการแสวงหาข้อเท็จจริงกับเจ้าหน้าที่

ล่าม การสื่อสาร และการแปลภาษา มีความสำคัญมากในกระบวนการการสอบสวน นอกจากต้องมีความเชี่ยวชาญทางภาษาและยึดมั่นในจริยธรรมวิชาชีพ ล่ามต้องมีความรู้และเทคนิควิธีด้านจิตวิทยาเด็ก ด้านสังคมสงเคราะห์ ด้านสิทธิเด็ก ด้านประมวลกฎหมายอาญาเด็ก และด้านกฎหมายป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์

ข้อท้าทายในการสอบสวนข้อเท็จจริงกับผู้เสียหายที่เป็นเด็ก	การสอบสวนมักดำเนินการอย่างเร่งรีบ เพราะการดำเนินการเกี่ยวกับคดีค้ามนุษย์ถูกกำกับด้วยกรอบระยะเวลา
	นโยบายรัฐที่มองว่า ความรวดเร็วในการดำเนินการสะท้อนถึงความสำเร็จในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์
	การดำเนินที่เร่งรีบก็มีผลให้การสอบสวนตามป.วิอาญาเด็กมิได้นำไปสู่การสร้างบรรยากาศให้เด็กผ่อนคลายและเชื่อใจให้ความร่วมมือกับการสอบสวน
	ควรมีการฟื้นฟูสภาพจิตใจเด็ก เพื่อให้เด็กรู้สึกปลอดภัย มีความไว้วางใจเจ้าหน้าที่ และเชื่อมั่นในสิทธิของตัวเองในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม
	ล่ามต้องมีความรู้และเทคนิควิธีด้านจิตวิทยาเด็ก ด้านสังคมสงเคราะห์ ด้านสิทธิเด็ก ด้านประมวลกฎหมายอาญาเด็ก และด้านกฎหมายป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์

5. การคุ้มครองและให้ความช่วยเหลือผู้เสียหาย

การให้การคุ้มครองและช่วยเหลือผู้เสียหายจะจำแนกออกตามสถานะแบ่งเป็น 3 กลุ่มหลัก

1) ผู้ที่ไม่ได้รับการคัดแยกว่าเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

กลุ่มนี้ให้ดำเนินการตามกฎหมายอื่นๆ ในกรณีผู้นั้นเป็นเด็กกลุ่มเสี่ยงอื่น ๆ ให้เจ้าหน้าที่พิจารณาดำเนินการตามกฎหมายอื่น ๆ และให้การคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 แต่พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กไม่ได้ระบุถึงแนวทางปฏิบัติการในการช่วยเหลือเด็กในสภาวะเสี่ยงที่เป็นบุคคลต่างชาติเช่นเดียวกับพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ที่ให้สิทธิในการอยู่อาศัยในประเทศเป็นการชั่วคราวอย่างชัดเจน ทำให้พบว่า มีเจ้าหน้าที่ในชั้นสอบสวนดำเนินการในข้อหาหลบหนีเข้าเมืองและส่งต่อเด็กให้สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองดำเนินการผลักดันออกนอกประเทศ แทนที่จะให้การคุ้มครองสิทธิเด็กและส่งตัวไปรับการคุ้มครองกับหน่วยงานในสังกัด พม.

นอกจากนี้ ข้อจำกัดที่ทำให้เด็กกลุ่มเสี่ยงเสียโอกาสได้รับการคุ้มครองตามสิทธิเด็ก เป็นผลมาจากหน่วยงานในสังกัด พม. มักทำงานเชิงรับและมักไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาประเมินความเสี่ยงของเด็กในชั้นการสอบสวน การตัดสินใจจึงมักอยู่ที่ชั้นพนักงานสอบสวนซึ่งมีอำนาจชี้ขาดตามกฎหมาย ว่าจะดำเนินการส่งเด็กไปรับการคุ้มครองตามสิทธิเด็ก หรือส่งเด็กให้กับสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองเพื่อดำเนินการตามกฎหมายคนเข้าเมืองต่อไป

2) ผู้ที่อาจเข้าข่ายการเป็นผู้เสียหายหรือพยาน

เป็นกลุ่มบุคคลที่ไม่ได้รับการคัดแยกว่าเป็นผู้เสียหายแต่เป็นพยาน และผู้ที่มีความเห็นแย้งรอการวินิจฉัยว่าเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์หรือไม่ อนุญาตให้อยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายคนเข้าเมือง ในกรณีผู้นั้นเป็นเด็กให้ พม. คุ้มครองตามกฎหมายสิทธิเด็ก

3) ผู้ที่ได้รับการคัดแยกว่าเป็นเสียหายจากการค้ามนุษย์

ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์จะถูกส่งต่อให้เจ้าหน้าที่ พม. ดำเนินการคุ้มครองตามมาตรา 33 และผู้ที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าเป็นผู้เสียหายก็ส่งต่อให้ พม. เพื่อดำเนินการคุ้มครองชั่วคราวตามมาตรา 29 กรณีเป็นเด็กส่งบ้านพักของรัฐและ/หรือเอกชนที่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ผู้เสียหายยังได้รับอนุญาตให้อยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 การให้สิทธิอยู่อาศัยช่วยให้ผู้เสียหายสามารถเข้าสู่กระบวนรับการช่วยเหลือ การประเมินความพร้อม และการเตรียมความพร้อมก่อนถูกส่งกลับประเทศต้นทาง

อย่างไรก็ตาม การคุ้มครองผู้เสียหายบางขั้นตอนถูกตั้งคำถามถึงแนวปฏิบัติที่เหมาะสมและยึดประโยชน์ของผู้เสียหายเป็นฐาน เช่น การแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิและกระบวนการคุ้มครองโดยไม่พิจารณาถึงความพร้อมของผู้เสียหายที่อาจส่งผลเสียมากกว่าผลดี เพราะผู้เสียหายบางคนมีความต้องการกลับบ้านในประเทศต้นทาง หรือมีความจำเป็นด้านเศรษฐกิจต้องการทำงานส่งเสียครอบครัว ขณะที่การ

ดำเนินการเรียกร้องสิทธิและเงินชดเชยต้องใช้เวลานาน การรับทราบกระบวนการก่อนมีพร้อมอาจทำให้ผู้เสียหายตัดสินใจไม่ดำเนินการเรียกร้องสิทธิของตนเอง

แนวปฏิบัติและกฎระเบียบของสถานคุ้มครองฯ มีข้อถกเถียงอยู่สองประเด็น ***ประเด็นแรก*** กิจกรรมที่ให้ผู้เสียหายเลือกเข้าร่วมระหว่างรับการคุ้มครองว่าสอดคล้องกับความต้องการและมีประโยชน์เพียงพอให้ผู้เสียหายนำความรู้และทักษะที่ได้รับนี้ไปประกอบอาชีพในอนาคตได้หรือไม่ ด้านเจ้าหน้าที่ พม. เห็นว่ากิจกรรมที่ให้ผู้เสียหายเลือกเข้าร่วมเน้นเป้าหมายด้านอาชีวะบำบัดเป็นสำคัญ ***ประเด็นที่สอง*** สถานคุ้มครองฯ มีการจัดการพื้นที่และกฎระเบียบแตกต่างจากสถานกักกันหรือไม่อย่างไร เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินการภายใต้กฎหมายการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ต่างตั้งข้อสังเกตนี้ไว้ และประเด็นนี้เป็นหนึ่งในเหตุผลให้ผู้เสียหายบางคนไม่ให้ความร่วมมือในกระบวนการสัมภาษณ์คัดแยก เนื่องจากพวกเขาเคยถูกให้ข้อมูลมาก่อนเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่และกฎระเบียบของสถานคุ้มครองฯ

ในการคุ้มครองและฟื้นฟูสภาพจิตใจเด็ก กรณีที่เป็นคนต่างชาติบางกรณีจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศไทย เช่น ล่าม กระบวนการฟื้นฟูสภาพจิตใจ กระบวนการเรียนรู้ และการเตรียมความพร้อมก่อนส่งเด็กกลับประเทศต้นทาง

ผู้ที่ไม่ได้รับการคัดแยกว่าเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

- พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กไม่ได้ระบุถึงแนวทางปฏิบัติการในการช่วยเหลือเด็กในสภาวะเสี่ยงที่เป็นบุคคลต่างชาติ

ผู้ที่อาจเข้าข่ายการเป็นผู้เสียหายหรือพยาน

- อนุญาตให้อยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายคนเข้าเมือง ในกรณีผู้นั้นเป็นเด็กให้ พม. คุ้มครองตามกฎหมายสิทธิเด็ก

ผู้ที่ได้รับการคัดแยกว่าเป็นเสียหายจากการค้ามนุษย์

- มีแนวปฏิบัติที่เหมาะสมและยึดประโยชน์ของผู้เสียหายเป็นฐานหรือไม่ และมีการตรวจสอบและประเมินผลอย่างไร
- กิจกรรมที่ให้ผู้เสียหายเลือกเข้าร่วมระหว่างรับการคุ้มครองว่าสอดคล้องกับความต้องการและมีประโยชน์เพียงพอให้ผู้เสียหายนำความรู้และทักษะที่ได้รับนี้ไปประกอบอาชีพในอนาคตได้หรือไม่
- มีการจัดการพื้นที่และกฎระเบียบแตกต่างจากสถานกักกันหรือไม่อย่างไร

6. ข้อท้าทายอื่นๆ

นอกจากข้อท้าทายในการทำงานคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นเด็กต่างชาติที่ปรากฏในกระบวนการทั้ง 5 ขั้นตอนดังที่กล่าวมาแล้วยังมีข้อท้าทายอื่นๆ อีกดังต่อไปนี้ ได้แก่ (1) ข้อท้าทางทางงานด้านการแพทย์ (2) ข้อท้าทายจากการดำเนินคดีค้ามนุษย์ภายใต้เป้าหมายเชิงนโยบาย (3) ข้อท้าทายต่อมาตรการคุ้มครองความปลอดภัยผู้เสียหายและครอบครัวในประเทศต้นทาง (4) การเตรียมความพร้อมและการแต่งตั้งผู้แทนของเด็กในกระบวนการยุติกรรมและการคุ้มครองเด็ก (5) สถานะของผู้เสียหายกรณีที่ศาลยกฟ้อง (6) กระบวนการส่งกลับผู้เสียหายคืนสู่สังคมในประเทศต้นทาง

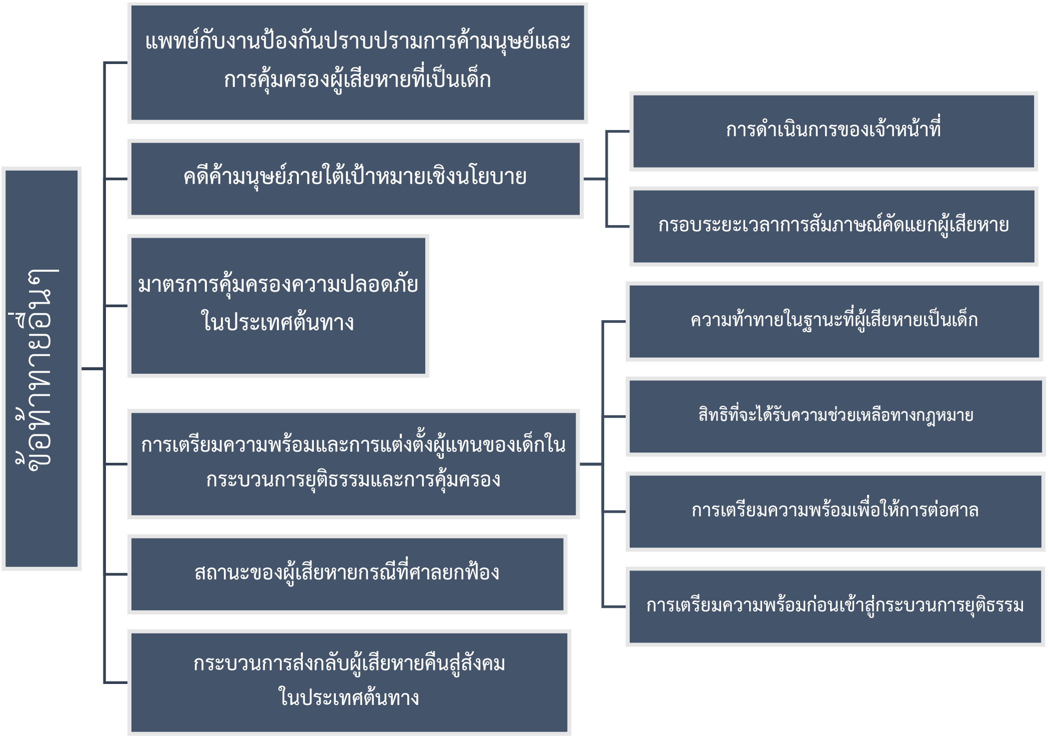

1) แพทย์กับงานป้องกันปราบปรามการค้ามนุษย์และการคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นเด็ก

ผลตรวจทางแพทย์เป็นหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่สำคัญในการดำเนินคดีค้ามนุษย์ในเด็ก โดยเฉพาะในบริบทที่กระบวนการค้ามนุษย์อาศัยช่องว่างของประเทศต้นทาง ซึ่งประเทศเพื่อนบ้านของไทยมีปัญหาเรื่องการพิสูจน์สัญชาติและระบบฐานข้อมูลทะเบียนราษฎร์ รวมถึงการเชื่อมโยงฐานข้อมูลประชาชนระหว่างประเทศ นำสู่การออกเอกสารสำคัญประจำตัวประชาชนและหนังสือเดินทางที่ระบุอายุของผู้ถือบัตรสูงกว่าอายุจริง เพื่อให้เด็กสามารถเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทยได้ และเพื่อให้กระบวนการรอดพ้นจากการความผิดฐานการค้ามนุษย์ในเด็ก

อย่างไรก็ตาม บุคลากรทางการแพทย์ สถาบันการศึกษาทางแพทย์ และแพทยสภา อาจมีความรู้ความเข้าใจการดำเนินการภายใต้กฎหมายและการดำเนินการตาม ป. วิอาญาค้ามนุษย์อย่างจำกัด หรือมี

โอกาสน้อยครั้งในการเข้าประชุมหรือฝึกอบรมเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ และยังขาดการพัฒนาระบบการตรวจอายุด้วยเทคนิควิธีทางแพทย์ที่แม่นยำ ขาดการ บูรณาการทำงานอย่างเพียงพอในด้านตรวจอายุด้วยเทคนิควิธีทางแพทย์ให้สอดคล้องกับกรอบด้านระยะเวลาและข้อกำหนดของหน่วยงานอื่น ๆ ที่ปฏิบัติงานภายใต้แผนบูรณาการฯ เกี่ยวกับคดีค้ามนุษย์และการคุ้มครองผู้เสียหาย

2) คดีค้ามนุษย์ภายใต้เป้าหมายเชิงนโยบาย

เมื่อการทำงานป้องกันและปราบการค้ามนุษย์และการคุ้มครองผู้เสียหาย โดยเฉพาะการดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหาว่าค้ามนุษย์มีกรอบระยะเวลาเร่งรัดเพื่อเน้นสอบสนองต่อเป้าหมายเชิงนโยบาย และมีความเกี่ยวข้องกับการประเมินการทำงานของหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ระดับผู้บังคับบัญชา เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการจึงมักต้องทำงานภายใต้ความกดดันซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานอย่างน้อยสองลักษณะ

เจ้าหน้าที่ระดับพื้นที่ มีความพยายามที่ไม่ดำเนินการคดีค้ามนุษย์ เนื่องจากการเข้าใจว่า จะส่งผลกระทบต่อการพิจารณาผลงานหากปรากฏมีคดีค้ามนุษย์ในพื้นที่ที่รับผิดชอบ ในทางตรงกันข้ามหน่วยงานส่วนกลางมีความพยายามดำเนินคดีค้ามนุษย์แม้บางกรณียังมีพยานหลักฐานไม่เพียงพอ

กรอบระยะการดำเนินการคดีค้ามนุษย์ที่ถูกบีบให้เร่งรีบนับตั้งแต่กระบวนการสัมภาษณ์คัดแยกผู้เสียหายจนกระทั่งสิ้นสุดการดำเนินคดีในชั้นศาล แม้ด้านหนึ่งมีข้อดีต่อการคุ้มครองผู้เสียหายและสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา แต่อีกด้านหนึ่ง อาจมีผลต่อความถี่ถ้วนในการดำเนินการ และกระทบต่อสิทธิของผู้เสียหายและผู้กล่าวหาได้เช่นกัน

3) มาตรการคุ้มครองความปลอดภัยในประเทศต้นทาง

มาตรา 36 บัญญัติถึงการดูแลความปลอดภัยของผู้เสียหายและครอบครัว แต่ยังคงไม่มีมาตรการและแนวปฏิบัติที่ชัดเจน ในการรับรองและสร้างความมั่นใจเรื่องความปลอดภัยของครอบครัวที่อยู่ในประเทศต้นทาง และของผู้เสียหายเมื่อเดินทางกลับประเทศต้นทาง ซึ่งรัฐบาลไทยต้องสร้างความเข้าใจและความร่วมมือกับรัฐบาลในประเทศต้นทางในการคุ้มครองครอบครัวผู้เสียหายจากการถูกคุกคามจากขบวนการที่อยู่ในประเทศต้นทาง รวมถึงกรณีเด็กกลุ่มที่มีปัญหาสัญชาติในประเทศต้นทาง เมื่อสิ้นสุดการดำเนินการตามกฎหมายป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ รัฐไทยควรให้การคุ้มครองต่อเนื่องภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก เพราะการส่งกลับภูมิลำเนาโดยที่ปัญหาสัญชาติของเด็กยังไม่ได้รับการแก้ไขอาจเป็นการผลักเด็กให้มีโอกาสเสี่ยงต่อการกลับเข้าสู่วงจรการค้ามนุษย์และการแสวงประโยชน์อื่นได้อีก ในการคุ้มครองเด็กต่างชาติ ภาครัฐสามารถทำงานกับองค์กรประชาสังคมที่มีศักยภาพและทรัพยากรในการทำงานกับเด็กต่างชาติเป็นการเฉพาะได้

4) การเตรียมความพร้อมและการแต่งตั้งผู้แทนของเด็กในกระบวนการยุติธรรมและการคุ้มครอง

แม้การค้ามนุษย์เป็นความผิดอาญาแผ่นดินที่มีอัยการเป็นโจทก์ยื่นฟ้อง แต่ผู้เสียหายมีสิทธิตามมาตรา 30 ของประมวลพิจารณาความอาญาในการเป็นโจทก์ร่วมในการดำเนินคดี และเรียกรับสินไหม

ทดแทนจากการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ ผู้เสียหายยังมีสิทธิได้รับความช่วยทางกฎหมายมาตรา 34 ของพระราชบัญญัติป้องกันและปราบการค้ามนุษย์

การที่ผู้เสียหายมีสิทธิเข้าเป็นโจทก์ร่วมมีสำคัญต่อการดำเนินคดีที่มีความซับซ้อน และผู้เสียหายมักไว้ใจองค์กรประชาสังคมมากกว่าหน่วยงานรัฐ ที่ผ่านมา ผู้เสียหายที่แต่งตั้งทนายความจะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรประชาสังคมโดยไม่ได้ความช่วยเหลือด้านการเงินในส่วนนี้จากกองทุนค้ามนุษย์ แม้กฎหมายได้บัญญัติให้ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายก็ตาม

นอกจากนี้ กฎหมายไม่ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายแต่งตั้งผู้แทนเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการเข้าถึงการคุ้มครองและความช่วยเหลือ ประเด็นหลังนี้มีการตั้งโจทย์ว่า หากผู้เสียหาย สามารถแต่งตั้งผู้แทนในการเรียกร้องสิทธิในการรับความช่วยเหลือและคุ้มครองตามมาตรา 33 ได้ จะทำให้ผู้เสียหายโดยเฉพาะเด็กเข้าถึงการช่วยเหลือและคุ้มครองต้องที่ตระหนักถึงความต้องการและความเปราะบางที่มีเฉพาะเจาะจงในเด็ก รวมถึงคำนึงถึงผลประโยชน์และความต้องการของเด็กได้มากขึ้นหรือไม่

อย่างไรก็ตาม การแต่งตั้งผู้แทนในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นคนต่างชาติ โดยเฉพาะเด็กที่มีความเฉพาะในการดำเนินการมีข้อจำกัด ดังนี้

ความท้าทายในฐานะเป็นเด็ก เด็กที่จะแต่งตั้งผู้แทนหรือทนายเข้าไปเป็นโจทก์ร่วม ในการเรียกร้องข้อเสียหาย และในการบังคดี ต้องมีการยินยอมจากผู้ปกครองเด็ก แต่เด็กต่างชาติที่เดินทางมาคนเดียวอาจไม่สามารถติดตามผู้ปกครองในประเทศต้นทางได้ ทำให้เด็กเสียโอกาสในการแต่งตั้งทนายเข้าเป็นโจทก์ร่วม ประเด็นนี้เป็นปัญหาเชิงข้อกฎหมายและการตีความที่อาจเป็นการริดรอนสิทธิของเด็กในการมีส่วนร่วมกับการดำเนินคดี

สิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย แม้ผู้เสียหายมีสิทธิตามมาตรา 34 แต่การพิจารณาให้ความช่วยเหลือของภาครัฐในกรณีที่ผู้เสียหายแต่งตั้งทนายเป็นโจทย์จะถูกพิจารณาอนุมัติเป็นรายกรณี ความช่วยเหลือด้านทนายความหรือผู้แทนทางกฎหมายส่วนใหญ่มักได้รับการการสนับสนุนจากองค์กรภาคประชาสังคม

การเตรียมความพร้อมเพื่อให้การต่อศาล ผู้เสียหายและทนายที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นตัวแทนโจทย์ร่วม มีข้อจำกัดในการทำงานร่วมกันเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้เสียหายและเตรียมพยานหลักฐานก่อนการสอบพยานและให้การต่อศาล เนื่องจากผู้เสียหายอยู่ในกระบวนการคุ้มครองผู้เสียหายภายใต้ความรับชอบหน่วยงานสังกัด พม. หรือบ้านพักเอกชนที่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายค้ามนุษย์ ซึ่งมีกฎระเบียบการขอเข้าพบที่ไม่เอื้ออำนวยให้ผู้เสียหายและทนายขององค์กรประชาสังคมสามารถทำงานร่วมกันเพื่อเตรียมความพร้อมทางคดีได้อย่างเต็มที่

การเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม การเตรียมความพร้อมให้กับผู้เสียหายสามารถถูกโต้แย้งได้ว่า เป็นกระบวนการโน้มน้าวให้ผู้เสียหายให้การที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อ

ผู้ถูกกล่าวหา มีทัศนคติของเจ้าหน้าที่บางส่วนที่เชื่อว่า ข้อเท็จจริงที่ได้จากผู้เสียหายก่อนกระบวนการช่วยเหลือ ‘เป็นข้อเท็จจริงที่ไม่ได้ถูกเตรียม’ ขณะที่ข้อเท็จจริงที่ผู้เสียหายให้ภายหลังจากที่ได้รับความช่วยเหลือ ‘เป็นข้อเท็จจริงที่มีการโน้มน้าวมาแล้ว’

5) สถานะของผู้เสียหายกรณีที่ศาลยกฟ้อง

กรณีศาลพิจารณาตัดสินว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่มีความผิดฐานค้ามนุษย์ หรือศาลพิจารณาตัดสินยกฟ้องคดีไม่ว่าด้วยกรณีใด จะมีผลให้ผู้ที่ได้การคัดแยกว่าเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์และได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนต้องคืนเงินหรือไม่ รวมถึงการเข้าถึงสิทธิอื่น ๆ ที่ได้รับในฐานะผู้เสียหายด้วย

ตามประกาศคณะกรรมการบริหารกองทุนเพื่อการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ เรื่อง หลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขการอนุมัติการใช้เงินและทรัพย์สินของกองทุนเพื่อการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์[12] ใน ข้อ 6 ย่อหน้าสุดท้ายที่กำหนด ‘หากปรากฏในภายหลังว่า การกระทำที่ผู้เสียหายหรือผู้มีสิทธิรับเงินอาศัยเป็นเหตุในการขอรับเงินช่วยเหลือนั้นไม่เป็นความผิด หรือไม่มีการกระทำเช่นว่านั้น ให้มีหนังสือแจ้งผู้เสียหาย หรือผู้มีสิทธิรับเงิน คืนเงินช่วยเหลือที่ได้รับไปแก่กองทุนภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง’ อย่างไรก็ตาม ยังไม่กรณีการเรียกเงินคืนจากผู้ที่ได้รับคัดแยกว่าเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ที่คดีความถูกยกฟ้องในภายหลัง

6) กระบวนการส่งกลับผู้เสียหายคืนสู่สังคมในประเทศต้นทาง

การดำเนินการส่งตัวผู้เสียหายกลับประเทศต้นทาง กรณีประเทศเพื่อนบ้าน รัฐบาลไทย โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) มีข้อตกลงความร่วมมือกับประเทศเมียนมา ลาว กัมพูชา และเวียดนาม ประเทศเหล่านี้ยังอยู่ภายใต้กรอบความร่วมมือระดับภูมิภาคเอเชียนด้วย

กระบวนการส่งกลับผู้เสียหายทั้งเด็กและผู้ใหญ่โดยทั่วไป เจ้าหน้าที่ไทยจะทำการประเมินความพร้อมก่อนการส่งกลับ และอบรมให้ผู้เสียหายมีภูมิคุ้มกันด้านความรู้และจิตใจในการกลับไปเริ่มต้นชีวิตใหม่โดยไม่กลับเข้าสู่วงจรค้ามนุษย์อีก อย่างไรก็ตาม ในการประเมินความพร้อมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมาตราคุ้มครอง ผู้เสียหายไม่สามารถแต่งตั้งผู้แทนเข้ามาร่วมประเมินว่าตัวเองมีความพร้อมจริงหรือไม่ และ แม้รัฐบาลประเทศต้นทางของผู้เสียหายสามารถเข้ามาส่วนร่วมในกระบวนการเตรียมพร้อมได้ แต่ในทางปฏิบัติพบว่า มีเฉพาะประเทศเมียนมาที่ส่งเจ้าหน้าที่จากสถานทูตมาเยี่ยมผู้เสียหายในสถานคุ้มครองและในบ้านพักก่อนการส่งกลับ

เมื่อผู้เสียหายผ่านกระบวนการเตรียมความพร้อมและการดำเนินการทางคดีที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหายแล้วเสร็จ เจ้าหน้าที่จะประสานงานกับประเทศต้นทางเตรียมการส่งมอบตัว โดยทางการไทยจะทำการส่งมอบผู้เสียหายให้แก่เจ้าหน้าที่ประเทศต้นทาง ณ จุดผ่านแดนถาวร

[12] ประกาศเมื่อวันที่ 9 เมษายน พ.ศ.2561

กระบวนการติดตามภายหลังการส่งกลับไม่มีระบบข้อมูลที่สามารถใช้ประเมินผลการฟื้นฟูเยียวยาและติดตามตรวจสอบได้ชัดเจนว่า ผู้เสียหายกลับเข้าสู่วงจรเดิมเมื่อสิ้นสุดการคุ้มครองในประเทศต้นทางแล้วหรือไม่ แม้ทางการไทยมีการพัฒนาฐานข้อมูลออนไลน์ให้เจ้าหน้าที่รายงานการดำเนินการที่เกี่ยวกับผู้เสียหายทุกขั้นตอน กรณีบ้านพัก เมื่อรับตัวเด็กเข้ามาในบ้านพักแล้ว เจ้าหน้าที่ต้องเข้าไปกรอกข้อมูลในระบบ ประกอบด้วย ข้อมูลส่วนตัวเด็ก รายงานข้อมูลที่เป็นปัจจุบันทุกครั้งที่เด็กถูกส อบสวนเพิ่มเติม ถูกสืบพยานล่วงหน้า เบิกตัวไปเป็นพยานในศาล รวมถึงในกระบวนการส่งตัวกลับ แต่เมื่อส่งเด็กกลับประเทศต้นทางแล้ว ผู้เสียหายจะอยู่ในความรับผิดชอบของรัฐหรือองค์กร ประชาสังคมในประเทศต้นทางของผู้เสียหาย ทางการไทยยังไม่มีระบบติดตามและการเชื่อมโยงกับหน่วยงานในประเทศต้นทางที่เป็นทางการในกรณีประเทศเพื่อนบ้านที่มีความตกลงความร่วมมือระหว่างกัน จะมีเพียงการประชุมประจำเดือน หรือ Case Management Meeting (CMM) เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลผู้เสียหายและติดตามผลหลังการส่งกลับคืนสู่สังคม ซึ่งป็นเพียงการรายงานหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วยวาจาและมีบันทึกประชุม

บทที่ 4
สรุปข้อท้าทายและข้อเสนอต่อการปรับปรุงแนวปฏิบัติในการคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นเด็กต่างชาติ

จากการอภิปรายในหัวข้อข้างต้น จะเห็นว่า รัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญกับการปรับปรุงกฎหมายและพัฒนาแนวปฏิบัติในการคุ้มครองผู้เสียหายตลอดมา แต่ในระดับปฏิบัติการยังคงมีความท้าทายที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการคุ้มครองผู้เสียหาย โดยเฉพาะกลุ่มเด็กต่างชาติ ข้อท้าทายมีทั้งที่เกิดจากตัวบทกฎหมายและการตีความกฎหมายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่มักไม่ได้เอื้อให้เกิดการปฏิบัติที่ยึดสิทธิเด็กเป็นฐาน การขาดแคลนทรัพยากรบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น ล่ามแปลภาษาและพนักงานสอบสวนที่มีความรู้ด้านจิตวิทยาเด็กก็มีผลต่อการคุ้มครองเด็กอย่างมาก เจ้าหน้าที่มักไม่ตัดสินใจและขาดการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานในการพิจารณาให้การคุ้มครองเด็กเป็นลำดับแรกก่อนการดำเนินตามอื่น ๆ ภายใต้กฎหมายปกป้องและปราบการค้ามนุษย์

แม้กฎหมายกำหนดให้การคุ้มครองต้องยึดผลประโยชน์สูงสุดของผู้เสียหาย แต่ในทางปฏิบัติกระบวนการคุ้มครองก็ขึ้นอยู่กับการพิจารณาของหน่วยงานผู้ให้บริการตามกฎหมายเป็นหลัก ผู้เสียหายไม่สามารถแต่งตั้งตัวแทนเข้ามามีส่วนร่วมพิจารณาหาแนวทางที่ตนต้องการได้จริง นอกจากนี้ การบูรณาการร่วมกันระหว่างประเทศไทยกับประเทศต้นทางของผู้เสียหายในการคุ้มครองและติดตามต่อเนื่องภายหลังการส่งเด็กกลับยังไม่มีประสิทธิภาพ และยังไม่มีระบบฐานข้อมูลที่สามารถสืบค้นได้อย่างเป็นระบบนัก

กล่าวโดยสรุป นอกจากข้อท้าทายเชิงตัวบทของกฎหมายคุ้มครองการค้ามนุษย์หลายอย่างที่ทำให้เกิดแนวปฏิบัติในการคุ้มครองผู้เสียหายไม่เอื้อต่อการคุ้มครองสิทธิเด็กแล้ว โดยเฉพาะการไม่อนุญาตให้เด็กสามารถมีตัวแทนเข้าไปมีส่วนร่วมพิจารณาออกแบบแนวทางคุ้มครองตัวเอง อีกหนึ่งในข้อท้าทายสำคัญที่ทำให้การคุ้มครองผู้เสียหายเด็กต่างชาติขาดประสิทธิภาพ คือ กลไกคุ้มครองเด็กตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มักไม่ถูกนำมาใช้เป็นลำดับแรกในการดำเนินการภายใต้กฎหมายปกป้องและปราบการค้ามนุษย์ การวิจัยนี้มีข้อเสนอ ดังนี้

1. **สร้างหลักประกันในการคุ้มครองเด็กทันทีที่พบเห็น**

(1) เจ้าหน้าที่ที่เข้าร่วมในการจับกุม การช่วยเหลือผู้เสียหาย การสัมภาษณ์คัดแยก ต้องมีความสามารถในการสังเกตผู้เสียหายว่าเป็นเด็กหรือไม่เป็นเด็ก เพื่อพิจารณาใช้กระบวนการดำเนินการสำหรับเด็กทันที และควรมีทีมงานสนับสนุนในการประชุมหารือเพื่อตัดสินใจเมื่อทีมหลักมีความเห็นขัดแย้งกันกรณีที่เกี่ยวกับเด็กทุกกรณี
(2) ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจนำ ป. วิอาญา มาตรา 133 และให้เจ้าพนักงานคุ้มครองเด็กสามารถใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ให้ความคุ้มครองหากพบว่า ผู้ที่เข้าข่ายเป็นเสียหายอาจเป็นบุคคลอายุต่ำกว่า 18 ปี โดยทันที รวมถึงการพัฒนาและส่งเสริมให้เจ้าพนักงานสอบสวนมีความรู้ ความเข้าใจในการสอบสวนผู้เสียหายที่เป็นเด็ก รวมถึงเรื่องจิตวิทยาเด็กและกระบวนการสังคมสงเคราะห์เบื้องต้น ดังเช่นกรณีเจ้าพนักงานคุ้มครองเด็กที่ให้มีความรู้ความเข้าใจกระบวนการดำเนินการตามประมวลกฎหมายอาญาเด็ก รวมถึงกฎหมายป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์
(3) ออกกฎหมายหรือแนวปฏิบัติที่ชัดเจนให้เจ้าพนักงานสอบสวนพิจารณาส่งเด็กเข้ารับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ในสถานแรกรับซึ่งสามารถดำเนินการได้ทันที 3 เดือน โดยไม่ต้องรอการดำเนินการตามมาตร 29 ของกฎหมายป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะในระยะเวลาก่อนที่จะมีการใช้กฎหมายที่ทำให้เด็กตกอยู่สภาวะเสี่ยง เช่น การผลักดันออกนอกประเทศตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง
(4) จัดทำระเบียบดำเนินการในกรณีที่มีความแตกต่างเรื่องอายุผู้ที่เข้าข่ายการเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ หรือไม่ได้รับความร่วมมือจากประเทศเจ้าของสัญชาติภายในเวลาที่กำหนด โดยคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก
(5) จัดให้มีสถานคุ้มครองฉุกเฉินสำหรับผู้ที่อยู่ระหว่างการสัมภาษณ์คัดแยก และขยายระยะเวลาการคัดแยกผู้เสียหายให้เหมาะสมเพียงพอสำหรับการดำเนินการช่วยเหลือฟื้นฟูผู้เสียหายให้มีความพร้อมในการให้ข้อเท็จจริงและให้ความร่วมมือในสัมภาษณ์คัดแยกและการสอบสวนเพิ่มเติม
(6) ขยายกรอบระยะเวลาในการฟื้นฟูสร้างความพร้อมแก่ผู้เสียหายที่เป็นเด็ก เพื่อให้มีเวลาเพียงพอสำหรับผู้เสียหายในการพิจารณาทบทวนเพื่อตัดสินใจในการให้ความร่วมมือกับการดำเนินคดีและเพื่อให้การดำเนินคดีมีประสิทธิภาพที่สุด

(7) ให้เด็กผู้เสียหายสามารถแต่งตั้งตัวแทนตามกฎหมายในลักษณะเดียวกับการแต่งตั้งทนายโจทย์ร่วม เพื่อให้เด็กมีตัวแทนในการพิจารณาออกแบบแนวทางคุ้มครองผู้เสียหายร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ

2. การสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรแก่ผู้เสียหายที่เป็นเด็กต่างชาติ

(1) ภาครัฐควรจัดให้มีล่ามแปลภาษาที่เพียงพอทั้งในเชิงจำนวนบุคลากรและความหลากหลายทางภาษา ล่ามของภาครัฐควรมีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะในแต่ละขั้นตอนดำเนินการทำงานภายใต้กระบวนการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ รวมถึงการให้ความการคุ้มครองผู้เสียหาย

- ล่ามควรผ่านการอบรมจริยธรรมวิชาชีพและความรู้ให้มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับตัวบทและแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับขั้นตอนที่ตัวเองทำงานเฉพาะ นับตั้งแต่การจับกุม/ช่วยเหลือ การสัมภาษณ์คัดแยก การสืบสวน การช่วยเหลือฟื้นฟู การสืบพยานและการดำเนินการทางศาล
- ควรมีการอบรมพัฒนาความรู้ความเข้าใจเชิงเนื้อหา แนวปฏิบัติ และวิชาชีพล่ามต่อเนื่อง

(2) จัดทำรายชื่อ ประวัติ และข้อมูลที่จำเป็นของล่าม รวมถึงมีการติดตามตรวจสอบคุณสมบัติและจริยธรรมวิชาชีพล่ามเป็นประจำ

(3) อำนวยความสะดวกให้ผู้เสียหายสามารถใช้ชีวิตและมีกระบวนการเรียนรู้สอดคล้องกับความเชื่อและวัฒนธรรมของตัวเอง

3. การปกป้องคุ้มครองและให้ความช่วยเหลือผู้เสียหาย

(1) จัดทำระเบียบใหม่โดยแยกกระบวนการสัมภาษณ์คัดแยกและการรับรองสถานะการเป็นผู้เสียหาย ออกจากกระบวนการสอบสวนและการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด การพิสูจน์การกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ต้องแยกออกจากการสัมภาษณ์คัดแยกผู้เสียหาย เพื่อปกป้องผู้เสียหายในกรณีที่เจ้าหน้าที่ไม่สามารถหาพยานหลักฐานพิสูจน์ความผิดกับผู้ถูกกล่าวหาได้และนำไปสู่การพิพากษายกฟ้องคดีในภายหลัง

(2) จัดทำระเบียบกระทรวงการคลัง เรื่องกรอบงบประมาณและแนวทางการใช้จ่ายกองทุนเพื่อการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ให้ครอบคลุมค่าใช้จ่ายจริงที่เกิดจากการทำงานสืบสวนรับแจ้งเหตุ การจับกุม การสัมภาษณ์คัดแยกและการสอบสวนตามมาตรา 131 ประมวลกฎหมายอาญา[13]

(3) ให้ยึดถือสถานะของผู้เสียหายหลังการสัมภาษณ์คัดแยกทันที โดยไม่ต้องพิจารณาถึงผลทางคดี

---

[13] มาตรา 131 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547

(4) พัฒนาระบบการตรวจอายุด้วยเทคนิควิธีทางแพทย์ให้มีความแม่นยำ ส่งเสริมการบูรณาการทำงานของบุคคลทางแพทย์ สถานบันการศึกษาทางแพทย์ และแพทยสภา ในด้านตรวจอายุด้วยเทคนิควิธีทางแพทย์กับหน่วยงานอื่นๆ ที่ปฏิบัติงานภายใต้แผนบูรณาการฯ เกี่ยวกับคดีค้ามนุษย์และการคุ้มครองผู้เสียหาย

(5) จัดให้มีสถานคุ้มครองและกระบวนการช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายที่มีความพร้อมในการส่งคืนภูมิลำเนา แต่ยังไม่สามารถดำเนินการ ในลักษณะสถานคุ้มครองแบบเปิดที่ผู้เสียหายสามารถออกไปโรงเรียน ทำงาน หรือทำกิจกรรมอื่น ภายนอกแล้วกลับเข้ามาพักได้ในช่วงกลางคืน

(6) พิจารณาการปกป้องคุ้มครอง และทำงานร่วมกับประเทศต้นทางในการให้ความช่วยเหลือแก่ครอบครัวของผู้เสียหายที่อยู่ในประเทศต้นทาง โดยเฉพาะกรณีครอบครัวยากจนเป็นเหตุให้สมัครใจเข้ามาและยินยอมที่จะถูกแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบตามกฎหมาย เพื่อป้องกันไม่ให้เด็กกลับเข้าสู่วงจรเดิม เช่น มาตรการส่งเสริมศักยภาพทางเศรษฐกิจให้แก่ครอบครัวและผู้ติดตามเด็ก เป็นต้น

4. การประสานงานส่งต่อ/ติดตามในประเทศต้นทาง

(1) จัดทำระเบียบแนวทางปฏิบัติในการพิสูจน์สัญชาติ และ/หรือ การสืบค้นหารากเหง้า การสืบค้นหาข้อมูลในประเทศที่ผู้เสียหายมีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ โดยการรับรองจากหน่วยงานของประเทศต้นทาง หรือโดยบุคคลในครอบครัว หรือองค์กรภาคประชาสังคมที่ได้รับการรับรอง

(2) รัฐบาลไทยและประเทศต้นทางที่มีบันทึกความเข้าใจในการดำเนินการร่วมกัน (MOU) ควรจัดทำแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในการดำเนินการส่งกลับและติดตามเด็กผู้เสียหาย รวมถึงเด็กที่มีความเสี่ยงภายหลังการส่งกลับ

(3) จัดทำแนวทางปฏิบัติในการดำเนินการกรณีเด็กที่ไม่สามารถพิสูจน์สัญชาติของเด็กผู้เสียหายหรือเด็กที่มีความเสี่ยง รวมถึงเด็กที่ไม่ได้รับรองตัวตนจากรัฐบาลประเทศต้นทาง เพื่อเป็นหลักประกันว่า การดำเนินการส่งต่อจะไม่เป็นการผลักเด็กกลับเข้าสู่วงจรเสี่ยงซ้ำซ้อน

(4) จัดทำระเบียบ แนวทางปฏิบัติที่จะให้หลักประกันว่า เด็กที่ไม่ได้รับการคัดแยกว่าเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ แต่เด็กเป็นกลุ่มเสี่ยงอื่นๆ ให้ได้รับการปกป้องคุ้มครองและช่วยเหลือตามสิทธิเด็กในมาตรฐานเดียวกันกับผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ควรมีแนวทางดำเนินการที่เป็นมาตรฐานโดยเน้นกระบวนการคุ้มครองสิทธิเด็กในเบื้องต้นในทุกกรณี เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กก่อนส่งกลับต้นทาง

บรรณานุกรม

1. หน่วยงานที่ให้ข้อมูล

ลำดับที่	หน่วยงาน	วันที่สัมภาษณ์
1	กองต่อต้านการค้ามนุษย์ สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	18 เมษายน 2562
2	กองคุ้มครองแรงงาน กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน	24 เมษายน 2562
3	สถานแรกรับเด็กชายปากเกร็ด (บ้านภูมิเวท)	25 เมษายน 2562
4	สำนักการสอบสวนและนิติการ กรมการปกครอง	26 เมษายน 2562
5	คณะทำงานต่อต้านการค้ามนุษย์ในประเทศไทย	8 พฤษภาคม 2562
6	สำนักอัยการพิเศษฝ่ายยุทธศาสตร์ และฐานข้อมูลคดีค้ามนุษย์	16 พฤษภาคม 2562
7	มูลนิธิผู้หญิง	30 พฤษภาคม 2562
8	มูลนิธิรักษ์ไทย	7 มิถุนายน 2562
9	กองบังคับการปราบปรามการค้ามนุษย์ (ปคม.)	14 มิถุนายน 2562
10	สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ	21 มิถุนายน 2562
11	สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ บ้านพักฉุกเฉินดอนเมือง	18 กรกฎาคม 2562
12	มูลนิธิพิทักษ์สตรี	9 สิงหาคม 2562
13	สถานคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ (บ้านเกร็ดตระการ) จังหวัดนนทบุรี	13 สิงหาคม 2562

2. เอกสารประกอบหลัก

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. บันทึกข้อตกลง ว่าด้วยความร่วมมือในการป้องกัน ปราบปราม และแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์, ลงนามในวันต่อต้านการค้ามนุษย์ ประจำปี 2559

จตุรงค์ บุณยรัตนสุนทร. การค้ามนุษย์: สถานการณ์ ปัญหา และการช่วยเหลือผู้เสียหาย. ศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน, 2561

แนวทางปฏิบัติและระเบียบปฏิบัติระดับภูมิภาคสำหรับใช้ในการระบุความต้องการของผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ (ร่างฉบับที่สองสำหรับการประชุมหารือระดับชาติ กันยายน พ.ศ. 2560)

คู่มือการปราบปรามการค้ามนุษย์และคุ้มครองช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์. พฤษภาคม 2560, กองต่อต้านการค้ามนุษย์, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

คู่มือสำหรับเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ โดยคณะทำงานจัดทำคู่มือสำหรับเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ปี 2555

บันทึกข้อตกลง ว่าด้วยความร่วมมือในการป้องกัน ปราบปราม และแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ จัดทำขึ้นระหว่างหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานองค์กรภาคเอกชน และหน่วยงานภาคเอกชน ลงวันที่ 6 มิถุนายน 2556

พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2562

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546

ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การอนุญาตให้คนต่างด้าวบางจำพวกอยู่ในราชอาณาจักรเป็นกรณีพิเศษ สำหรับผู้เสียหายจากการกระทำผิดฐานค้ามนุษย์

ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การอนุญาตให้คนต่างด้าวซึ่งเป็นพยานที่สืบพยานก่อนการฟ้องคดีหรือระหว่างการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 อยู่ในราชอาณาจักรเป็นกรณีพิเศษ (ฉบับที่ 2)

ศิบดี นพประเสริฐ. การค้ามนุษย์ไทย. จุลศาลความมั่นคงศึกษา ฉบับที่ 258, สถาบันข่าวกรอง สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, มิถุนายน 2558

สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. การปราบปรามการค้ามนุษย์: วาระแห่งชาติ, มิถุนายน 2558

หนังสือ อส. 0007 (ปผ)/ว301 เรื่อง ซักซ้อมความเข้าใจแนวทางปฏิบัติในการดำเนินคดีค้ามนุษย์ วันที่ 24 กันยายน 2561 สำนักงานอัยการสูงสุด